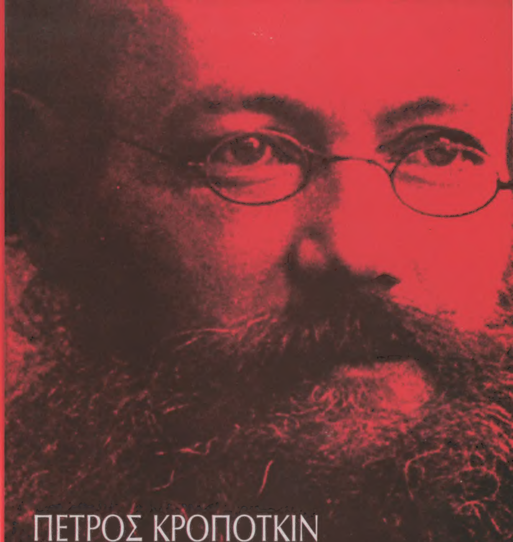

ΠΕΤΡΟΣ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΕΚΔΟΣΗ Δ΄

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Μετάφραση
Νίκος Β. Αλεξίου

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ:	Προς τους Νέους
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:	Πέτρος Κροπότκιν
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:	Νίκος Β. Αλεξίου
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ:	Ά.Γ.
ΕΚΔΟΣΕΙΣ:	ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ Βαλτετσίου 53 10681 Αθήνα τηλ. 210-3802040
ΧΡΟΝΟΣ Α΄ ΕΚΔΟΣΗΣ:	1975

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πρίγκιπας Πέτρος Κροπότκιν γεννήθηκε στην Μόσχα το 1842. Ο πατέρας του καταγόταν από μια παλιά οικογένεια Ρώσων ευγενών, ενώ η μητέρα του ήταν κόρη ενός Ρώσου στρατηγού.

Σε ηλικία 15 ετών τοποθετήθηκε ως ακόλουθος στην ρωσική αυτοκρατορική αυλή, όπου είχε την ευκαιρία να αποκτήσει μια σπάνια μόρφωση. Εκεί παρέμεινε από το 1857 έως το 1862, ασχολούμενος εντατικά με την μελέτη κειμένων στην γαλλική γλώσσα, η οποία την εποχή εκείνη βρισκόταν στο επίκεντρο του πνευματικού ενδιαφέροντος της χώρας.

Υπηρέτησε σε ένα σύνταγμα κοζάκων της Σιβηρίας, στην περιοχή του Αμούρ, όπου ωρίμασε το ενδιαφέρον του για την Γεωγραφία και όπου παρέμεινε αρκετό χρονικό διάστημα ώστε να διοργανώσει διάφορες σημαντικές επιστημονικές αποστολές –σε μια περίπτωση ταξίδεψε μέχρι την ενδοχώρα της Μαντζουρίας.*

Το 1867, εγκαταλείπει τον στρατό και εγγράφεται ως φοιτητής στο Πανεπιστήμιο της Αγίας Πετρούπολης, αποφασισμένος να αφοσιωθεί στην μελέτη της Γεωγραφίας και γενικότερα της επιστήμης. Το 1871, εξερευνά τις πιό παγωμένες περιοχές της Φινλανδίας και

* Σ.τ.μ. Ποταμός μήκους περίπου 4.500 χλμ. που χωρίζει την Σιβηρία από την ΒΑ. Κίνα.

της Σουηδίας για λογαριασμό της Ρωσικής Γεωγραφικής Εταιρείας, τής οποίας γίνεται γραμματέας το 1873, ενώ, την ίδια εποχή, δημοσιεύει ένα σημαντικό κείμενο που απεδείκνυε ότι οι φυσικοί χάρτες της Ασίας που υπήρχαν τότε, δεν απεικόνιζαν ορθά την πραγματική γεωγραφική διαμόρφωση αυτής της ηπείρου.

Στο διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε αυτά τα γεγονότα [το 1872], επισκέπτεται την Ελβετία και γίνεται μέλος της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων [Α΄ Διεθνής], καθώς επίσης και οπαδός του αναρχισμού, μετά από μελέτη της φιλολογίας της Ομοσπονδίας της Γιούρας. Εν συνεχεία, ο Κροπότκιν επιστρέφει στην Ρωσία, όπου αναμειγνύεται ενεργά στην μηδενιστική προπαγάνδα.

Το 1874 συλλαμβάνεται και φυλακίζεται, αλλά το 1876 δραπετεύει στην Αγγλία· ύστερα επιστρέφει στην Ελβετία και από εκεί, τον επόμενο χρόνο, πηγαίνει στο Παρίσι. Για μια ακόμη φορά επιστρέφει στην Ελβετία, όπου ξεκινά την έκδοση της περίφημης αναρχικής εφημερίδας ***Le Révolté [Ο Επαναστάτης]****, καθώς επίσης και μιάς σειράς βιβλίων.*

Το 1881, μετά την δολοφονία του Ρώσου Τσάρου Αλεξάνδρου Β΄, ο Κροπότκιν απελαύνεται από την Ελβετία· όντας εξόριστος, ταξιδεύει πρώτα στο Θονόν της γαλλικής Σαβοΐας, έπειτα στο Λονδίνο και μετά πάλι στο Θονόν το 1882. Λίγο αργότερα, συλλαμβάνεται από την γαλλική κυβέρνηση και καταδικάζεται σε φυλάκιση πέντε ετών, σε μια δίκη που έγινε το 1883

στην Λυών, επειδή ήταν μέλος της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων.

Ως αποτέλεσμα των έντονων πιέσεων που ασκήθηκαν για χάρη του στο γαλλικό κοινοβούλιο, αφήνεται ελεύθερος το 1886 και εγκαθίσταται στο Λονδίνο. Εκεί εκδίδει την περίφημη εφημερίδα ***Freedom [Ελευθερία]*** *και ασχολείται εντατικά με την συγγραφική δραστηριότητα. Τον καιρό εκείνο, ο Κροπότκιν έχαιρε μεγάλου σεβασμού λόγω της ευρυμάθειάς του, ενώ στην Αγγλία ο κόσμος τού έδειχνε μεγάλη εκτίμηση και αγάπη.*

Ο Κροπότκιν θα παραμείνει εκεί μέχρι τον Ιούνιο του 1917. οπότε και αποφασίζει να επιστρέψει στην Ρωσία λίγο μετά το ξέσπασμα της Ρωσικής Επανάστασης. Εγκαθίσταται στην Μόσχα, αλλά δεν θα παίξει σημαντικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα τής θυελλώδους εκείνης περιόδου, παρ' ότι αντιπαθούσε σφόδρα τον μπολσεβικισμό.

Θα πεθάνει εκεί στις 8 Φεβρουαρίου 1921.

Η αναρχική προπαγάνδα δεν έχει να παρουσιάσει σπουδαιότερη φυσιογνωμία από τον Κροπότκιν.

Ο Κροπότκιν δημοσίευσε εργασίες σχετικές με γεωγραφικά θέματα και ταξιδιωτικές αναμνήσεις, καθώς επίσης και δοκίμια με θέματα από την σφαίρα της οικονομίας, της πολιτικής και της φιλοσοφίας του δικαίου. Οι σημαντικότερες πηγές της διδασκαλίας του περί δικαίου, κράτους και ιδιοκτησίας, είναι τα πολυάριθμα συνοπτικά έργα του, τα άρθρα στον Τύπο και οι

διαλέξεις του. Τα άρθρα που δημοσίευσε κατά το διάστημα 1879-82 στην εφημερίδα της Γενεύης ***Le Révolté***, *κυκλοφόρησαν το 1885 σε έναν τόμο με τίτλο* ***Paroles d' un Révolté [Λόγια ενός Επαναστάτη]***.

Ο Κροπότκιν ονόμασε την διδασκαλία του «αναρχισμό». Όταν μέσα στην Διεθνή δημιουργήθηκε ένα κόμμα που δεν αναγνώριζε καμιά εξουσία μέσα στην Ένωση –αλλά ούτε και καμία άλλη εξουσία– αυτό κατ' αρχάς ονομάστηκε «ομοσπονδιακό» και, αργότερα, «αντιεξουσιαστικό» ή εχθρικό απέναντι στο κράτος.

Την εποχή εκείνη, ο ίδιος απέφευγε να αυτοχαρακτηρίζεται αναρχικός. Η λέξη ***αν-αρχία*** *[έτσι γραφόταν εκείνο τον καιρό] συνταύτιζε το κόμμα αυτό με τους οπαδούς του Προυντόν, στις ρεφορμιστικές ιδέες τού οποίου εναντιωνόταν η Διεθνής. Αλλά γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, οι αντίπαλοί του ένιωθαν ευχαρίστηση να χρησιμοποιούν αυτόν τον όρο για να δημιουργούν σύγχυση. Πέραν τούτου όμως, το όνομα αυτό στήριζε τον ισχυρισμό ότι οι αναρχικοί, εξ αιτίας ακριβώς του ονόματός τους, ήταν φανερό ότι δεν επεδίωκαν παρά την αταξία και το χάος, χωρίς να σκέπτονται τίποτε άλλο.*

Το αναρχικό κόμμα δεν άργησε να υιοθετήσει τον προσδιορισμό που του είχε δοθεί. Αρχικώς επέμεινε στην διατήρηση της παύλας ανάμεσα στο στερητικό ***α(ν)-*** *και το* ***-αρχία***, *με την επεξήγηση ότι με αυτήν την μορφή η λέξη* ***αν-αρχία*** *–που έχει ελληνική ρίζα– υποδηλώνει την έλλειψη εξουσίας και όχι την «αταξία»,*

σύντομα όμως αποφάσισε να απλοποιήσει τα πράγματα, χρησιμοποιώντας τον όρο όπως ήταν.

*Και πράγματι «η λέξη **αναρχία**, η οποία αναιρεί στο σύνολό της την υποτιθέμενη τάξη και μας θυμίζει τις ωραιότερες στιγμές της ζωής των εθνών, ορθά επελέγη για ένα κόμμα που οραματίζεται την κατάκτηση ενός καλύτερου μέλλοντος».*

Ρότζερ Ν. Μπόλντουϊν

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Σε σας τους νέους θέλω να μιλήσω σήμερα. Οι γέροι – εννοώ φυσικά τους γέρους στην καρδιά και το πνεύμα– ας αφήσουν στην άκρη το βιβλιαράκι μου αυτό για να μην κουραστούν διαβάζοντας κάτι που δεν θα τους πει τίποτε.

Υποθέτω ότι είσαι περίπου δεκαοκτώ ή είκοσι χρονών, ότι τελειώνεις με την μαθητεία σου σε μια τέχνη ή με τις σπουδές σου, και ότι τώρα βγαίνεις στην ζωή. Φαντάζομαι ότι το πνεύμα σου είναι απαλλαγμένο από τις προλήψεις τις οποίες διάφοροι άνθρωποι προσπάθησαν να σου εμφυσήσουν, ότι δεν φοβάσαι τον διάβολο και ότι δεν δίνεις σημασία στα παραληρήματα των παππάδων και των ιεροκηρύκων.

Υποθέτω ακόμη ότι δεν είσαι ένας από εκείνους τους ανόητους λιμοκοντόρους –θλιβερά προϊόντα μιάς κοινωνίας σε παρακμή– που επιδεικνύουν τα γελοία παντελόνια και τις πιθηκίσιες φάτσες τους στους δρόμους, και οι οποίοι ήδη σ' αυτήν την ηλικία δεν κυριαρχούνται από τίποτε άλλο πέρα από την ακόρεστη επιθυμία για απολαύσεις έναντι οποιουδήποτε τιμήματος... Απεναντίας πιστεύω ότι η καρδιά σου είναι ζωντανή, γι' αυτό ακριβώς και σου μιλώ.

Ξέρω ότι μπροστά σου ορθώνεται ένα τεράστιο ερωτηματικό. Πολύ συχνά αναρωτιέσαι: «Τι θα γίνω στην ζωή μου;». Είναι γεγονός πως όταν ένας άνθρωπος είναι νέος πιστεύει ότι, έχοντας μάθει μια τέχνη ή σπουδάσει μια επιστήμη για κάποια χρόνια, με έξοδα της κοινωνίας, δεν το έκανε για να γίνει ένα όργανο εκμετάλλευσης. Θα ήταν πολύ διεφθαρμένος και ανήθικος, εάν δεν είχε ποτέ ονει-

ρευτεί πως κάποια μέρα θα χρησιμοποιούσε την ευφυΐα, τις ικανότητες και τις γνώσεις του για να βοηθήσει στην χειραφέτηση εκείνων που σήμερα σέρνονται μέσα στην εξαθλίωση και την αμάθεια.

Είσαι κι εσύ ένας από εκείνους που είχαν ένα τέτοιο όραμα, δεν είναι έτσι; Πολύ καλά! Ας δούμε λοιπόν τι θα κάνεις για να γίνει το όνειρό σου πραγματικότητα.

Δεν ξέρω μέσα σε ποιό κοινωνικό περιβάλλον γεννήθηκες. Πιθανόν, ευνοημένος από την τύχη, να έχεις στρέψει την προσοχή σου στην σπουδή μιάς επιστήμης –θα γίνεις γιατρός, δικηγόρος, φιλόλογος ή επιστήμων. Ένας μεγάλος δρόμος ανοίγεται εμπρός σου. Βγαίνεις στον στίβο της ζωής εφοδιασμένος με πλούσιες γνώσεις κι ένα καλλιεργημένο πνεύμα· ή, πιθανότατα, είσαι ένας απλός τεχνίτης με επιστημονική γνώση που περιορίζεται στα λίγα εκείνα που έμαθες στο σχολείο. Έχεις όμως το πλεονέκτημα να ξέρεις από πρώτο χέρι το νόημα μιάς ζωής εξαντλητικού μόχθου που αποτελεί την μοίρα του εργάτη της εποχής μας.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ «ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΥΣ»

Προς τους γιατρούς

Ξετυλίγοντας την σκέψη μας, ας υποθέσουμε κατ' αρχάς πως έχεις σπουδάσει μια επιστήμη. Ας πούμε ότι μόλις τέλειωσες την ιατρική.

Αύριο ένας φτωχοντυμένος άνθρωπος θα έρθει να σε παρακαλέσει να επισκεφτείς μια άρρωστη γυναίκα. Θα σε οδηγήσει σ' ένα από εκείνα τα σοκάκια που είναι τόσο

στενά ώστε όταν οι γείτονες δίνουν τα χέρια σχεδόν αγγίζουν τα κεφάλια των περαστικών. Μπαίνοντας στην αυλή θα σε τυλίξει η μπόχα απ' την μούχλα και την υγρασία· με το φως ενός φαναριού που τρεμουλιάζει, θ' ανέβεις δύο, τρεις, τέσσερεις, πέντε θεοβρόμικες σκάλες και να 'σαι μέσα σ' ένα σκοτεινό, παγωμένο δωμάτιο όπου θα δεις την άρρωστη ξαπλωμένη πάνω σ' ένα αχυρόστρωμα και σκεπασμένη με παλιοκούρελα. Γύρω σου μερικά χλωμά, πελιδνά παιδάκια, τουρτουρίζοντας κάτω από τα πανωφόρια τους, θα σε κοιτούν με τα μεγάλα, ορθάνοιχτα μάτια τους. Ο άντρας της άρρωστης όλη του την ζωή δούλευε δώδεκα και δεκατρείς ώρες την ημέρα από 'δώ κι από 'κεί. Τώρα, εδώ και τρεις μήνες, είναι άνεργος. Το να μένει χωρίς δουλειά, δεν είναι σπάνιο φαινόμενο για το επάγγελμά του. Συμβαίνει κάθε χρόνο περιοδικά. Αλλά παλιότερα, όταν δεν είχε δουλειά, η γυναίκα του πήγαινε και δούλευε σαν παραδουλεύτρα -έπλενε ίσως τα πουκάμισά σου για μερικές πεντάρες την ημέρα. Τώρα όμως, πάνε δυό μήνες που είναι κατάκοιτη και η εξαθλίωση απλώνεται πάνω στην οικογένεια σε όλη την απεχθή της φρίκη.

Αν νιώσουν ότι έχεις καλή καρδιά και καθαρή ματιά και ότι μιλάς σταράτα, η οικογένεια θα σου εκμυστηρευτεί πολλά πράγματα. Θα σου πει πως η γυναίκα που ζει στο διπλανό δωμάτιο, η γυναίκα που όταν βήχει σου σκίζει την καρδιά, είναι μια φτωχή σιδερώτρια. Ότι στο κάτω πάτωμα όλα τα παιδιά λιώνουν από τον πυρετό. Ότι η πλύστρα που κατοικεί στο υπόγειο, δεν θα την βγάλει ως την άνοιξη, και ότι στο διπλανό σπίτι τα πράγματα είναι ακόμη χειρότερα.

Ποιά θεραπεία θα συστήσεις στην άρρωστη, γιατρέ, αφού έχεις καταλάβει με την πρώτη ματιά πως αιτία της

αρρώστιας της είναι μια γενική αναιμία, η έλλειψη καλής τροφής και καθαρού αέρα; Ας πούμε, μια καλή μπριζόλα κάθε μέρα; Μικρούς περιπάτους στην εξοχή; Ένα ευάερο και χωρίς υγρασία δωμάτιο; Τι ειρωνεία! Αν μπορούσε να τα 'χει όλα αυτά, θα τα έκανε πολύ καιρό πριν και δεν θα περίμενε την δική σου συμβουλή.

Τι θα συστήσεις σε όλους αυτούς τους αρρώστους; Να τρώνε καλά, ν' αλλάξουν περιβάλλον, να δουλεύουν λιγότερο κουραστικά; Μακάρι να μπορούσες αλλά δεν τολμάς, κι έτσι φεύγεις με πληγωμένη καρδιά, ρίχνοντας κατάρες αριστερά και δεξιά.

Την άλλη μέρα, ενώ ακόμη συλλογιέσαι την μοίρα των κατοίκων αυτής της τρώγλης, ένας συνάδελφός σου σού διηγείται πως την προηγουμένη ήρθε και τον πήρε ένας υπηρέτης, με άμαξα αυτήν την φορά.

Επισκέφθηκε τον ιδιοκτήτη ενός ωραίου σπιτιού, μια γυναίκα εξαντλημένη από την αϋπνία, με την ζωή της γεμάτη λούσα, επισκέψεις, χορούς και ...καυγάδες με τον ηλίθιο σύζυγό της.

Ο συνάδελφός σου τής σύστησε μια πιό ήσυχη ζωή, μια ελαφρύτερη διατροφή και περιπάτους στην εξοχή, να χαλαρώνει και να κάνει μερικές ασκήσεις γυμναστικής στην κάμαρά της για να αντικαταστήσει, ως έναν βαθμό, την έλλειψη παραγωγικής δραστηριότητας.

Η μία λοιπόν πεθαίνει γιατί δεν είχε ποτέ στην ζωή της αρκετή τροφή και ανάπαυση, ενώ η άλλη μαραίνεται γιατί από τότε που γεννήθηκε δεν έμαθε ποτέ τι θα πει δουλειά.

Αν είσαι κι εσύ ένας από εκείνους τους εκφυλισμένους χαρακτήρες που προσαρμόζονται σε ο,τιδήποτε, που στην θέα των πιό αποκρουστικών εικόνων παρηγορούνται μ' έναν ελαφρύ αναστεναγμό, τότε θα συνηθίσεις σιγά-σιγά

αυτές τις αντιθέσεις και την κτηνώδη φύση που ευνοεί τις φιλοδοξίες σου. Δεν θα σκέπτεσαι τίποτε άλλο παρά μόνο το πώς θα παραμείνεις μέσα στις τάξεις των κυνηγών της ηδονής, δηλαδή των πλουτοκρατών, ώστε να μην βρεθείς ποτέ ανάμεσα στους εξαθλιωμένους.

Αν όμως είσαι *Άνθρωπος*, αν κάθε σου αίσθημα εκφράζεται, στην περίπτωσή σου, με τις πράξεις σου, αν το κτήνος που υπάρχει μέσα σου δεν έχει κατασπαράξει την ευγενική σου φύση, τότε μια μέρα θα γυρίσεις σπίτι μονολογώντας:

«Όχι, είναι άδικο, δεν πρέπει να συνεχιστεί αυτή η κατάσταση! Δεν αρκεί να θεραπεύουμε τις αρρώστιες, οφείλουμε να τις προλαμβάνουμε. Μια κάπως άνετη ζωή και μια πνευματική καλλιέργεια αρκούν για να σβήσουν από τους καταλόγους μας τους μισούς αρρώστους και τις μισές αρρώστιες. Στο διάολο λοιπόν τα γιατρικά! Καθαρός αέρας, καλή διατροφή, λιγότερο εξαντλητική δουλειά –να πώς πρέπει ν' αρχίσουμε. Χωρίς αυτά, ολόκληρη η ιατρική δεν είναι τίποτε άλλο παρά απάτη και αγυρτεία».

Εκείνη ακριβώς την ημέρα θα καταλάβεις το νόημα του σοσιαλισμού, θα θελήσεις να τον γνωρίσεις καλύτερα. Κι αν η λέξη *φιλαλληλία* δεν είναι για σένα μια λέξη κενή περιεχομένου, αν μελετήσεις το κοινωνικό ζήτημα υπό το φως της αυστηρής ανάλυσης του φυσικού φιλοσόφου, θα καταλήξεις να ενταχθείς στις γραμμές μας και θα δουλέψεις, όπως δουλεύουμε κι εμείς, για να πραγματοποιηθεί η κοινωνική επανάσταση.

Αλλά πιθανόν να πεις: «Στο διάολο η απλή πρακτική δουλειά. Θα αφοσιωθώ στην καθαρή επιστήμη, όπως ο αστρονόμος, ο φυσικός ή ο χημικός. Μια τέτοια εργασία πάντοτε αποδίδει καρπούς, έστω κι αν είναι μόνο για τις μελλοντικές γενιές».

Ας προσπαθήσουμε πρώτα-πρώτα να καταλάβουμε τι επιδιώκεις αφιερώνοντας τον εαυτό σου στην επιστήμη. Πρόκειται άραγε μόνο για την απόλαυση –πολύ μεγάλη αναμφίβολα– που πηγάζει από την μελέτη της φύσης και την χρησιμοποίηση των πνευματικών μας δυνάμεων; Σ' αυτήν την περίπτωση, θα σε ρωτήσω: σε τι διαφέρει ο σοφός που ασχολείται με την επιστήμη για να περάσει πιό ευχάριστα την ζωή του, από εκείνον εκεί τον μεθύστακα, ο οποίος το μόνο που ζητά είναι η άμεση ικανοποίηση που του προσφέρει το ποτό; Ο σοφός διάλεξε βέβαια σοφότερα την ικανοποίησή του, αφού του προσφέρει βαθύτερη και πολύ πιό μακροχρόνια ευχαρίστηση απ' ό,τι εκείνη του μέθυσου. Αλλά, αυτό είναι όλο! Τόσο ο ένας όσο και ο άλλος επιδιώκουν τον ίδιο εγωϊστικό σκοπό: την ατομική ικανοποίηση.

Όμως όχι, εσύ δεν ποθείς την εγωϊστική αυτή ζωή! Το να ασχολείσαι με την επιστήμη, σημαίνει για σένα ότι εργάζεσαι για την ανθρωπότητα, και αυτή είναι η ιδέα που θα σε κατευθύνει στις έρευνές σου. Τι γοητευτική χίμαιρα! Ποιός από μας δεν την είχε έστω και για μια στιγμή ενστερνιστεί, όταν εγκατέλειψε για πρώτη φορά τον εαυτό του χάριν της επιστήμης;

Αλλά τότε, αν πραγματικά θέλεις να προσφέρεις στην ανθρωπότητα, αν το καλό του ανθρώπινου γένους είναι το

ζητούμενο για σένα, θα δεις ένα τρομερό εμπόδιο να υψώνεται μπροστά σου, διότι, όσο περιορισμένη κι αν είναι η κριτική σου ικανότητα, αμέσως θα πρέπει να αντιληφθείς ότι στην κοινωνία μας σήμερα η επιστήμη αποτελεί ένα είδος πολυτελείας που κάνει την ζωή πιό ευχάριστη για τους λίγους, ενώ παραμένει εντελώς απρόσιτη για την συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων.

Έχουν περάσει περισσότερα από εκατό χρόνια από τότε που η επιστήμη θεμελίωσε αξιόπιστες θεωρίες αναφορικά με την προέλευση του κόσμου, αλλά πόσοι άνθρωποι τις γνωρίζουν ή διαθέτουν την αληθινή επιστημονική ικανότητα κριτικής; Το πολύ μερικές εκατοντάδες που χάνονται μέσα στα εκατομμύρια των εκατομμυρίων ανθρώπων, οι οποίοι, σαν τους πρωτόγονους, είναι βυθισμένοι μέσα σε προλήψεις και προκαταλήψεις, κι επομένως πάντοτε πρόσφοροι να χρησιμεύσουν σαν μαριονέτες στα χέρια θρησκευτικών αγυρτών.

Ή, για να προχωρήσουμε ένα βήμα παρακάτω, ας ρίξουμε μια ματιά στο τι έχει κάνει η επιστήμη για να οικοδομήσει ορθολογικά θεμέλια για την σωματική και ηθική υγεία. Η επιστήμη μάς λέει πώς πρέπει να ζούμε για να είμαστε υγιείς και να διατηρούμε σε καλή κατάσταση τις πυκνοκατοικημένες πόλεις μας. Αλλά μήπως δεν παραμένει κενό γράμμα μέσα στα βιβλία μας όλη η τεράστια εργασία που έχει γίνει προς αυτές τις δύο κατευθύνσεις; Όλοι γνωρίζουμε πως έτσι έχουν τα πράγματα. Και γιατί αυτό; Διότι η επιστήμη υπάρχει σήμερα μόνο για μια χούφτα προνομιούχων, διότι η κοινωνική ανισότητα, η οποία διαιρεί την κοινωνία σε δύο τάξεις, τους μισθωτούς σκλάβους και τους εκμεταλλευτές κεφαλαιοκράτες, κάνει

όλες τις σχετικές με τις συνθήκες μιάς ορθολογικής ζωής διδασκαλίες να φαίνονται σαν η πιό πικρή ειρωνεία για τα 9/10 της ανθρωπότητας.

Θα μπορούσα να σου αναφέρω πάμπολλα παραδείγματα, όμως προτιμώ απλώς να σου πω: βγες έξω απ' το εργαστήρι του Φάουστ, όπου τα μαυρισμένα από την σκόνη τζάμια μόλις που αφήνουν το φως του ήλιου να φθάσει στα βιβλία σου, και κοίταξε γύρω σου –σε κάθε βήμα σου μονάχος σου θα βρεις τις αποδείξεις που χρειάζονται για να στηριχτεί αυτός μου ο ισχυρισμός.

Σήμερα δεν χρειάζεται πλέον να συσσωρεύσουμε επιστημονικές γνώσεις και ανακαλύψεις. Το σημαντικότερο πράγμα είναι να διαδώσουμε τις αλήθειες που ήδη έχουμε κατακτήσει, να τις εφαρμόσουμε στην καθημερινή μας ζωή, να τις κάνουμε κληρονομιά όλων. Θα πρέπει να ρυθμίσουμε τα πράγματα με τέτοια σοφία, ώστε να μπορέσει ολόκληρη η ανθρωπότητα να τις αφομοιώσει και να τις εφαρμόσει, ώστε η επιστήμη να πάψει ν' αποτελεί πολυτέλεια και να γίνει η βάση της καθημερινής ζωής.

Η δικαιοσύνη το απαιτεί!

Θα προσέθετα επίσης ότι το απαιτούν τα ίδια ακριβώς τα συμφέροντα της επιστήμης. Η επιστήμη τότε μόνο πραγματοποιεί αληθινή πρόοδο, όταν οι αλήθειες της βρίσκουν περιβάλλον έτοιμο να τις δεχθεί.

Η θεωρία της μηχανικής αρχής της θερμότητας, η οποία είχε διατυπωθεί τον περασμένο αιώνα με τους ίδιους σχεδόν όρους που την έχουν διατυπώσει ο Χιρν* και ο

* Σ.τ.μ. Χιρν, Γουσταύος-Αδόλφος (1815-99). Γάλλος βιομήχανος και φυσικός. Του οφείλουμε τον προσδιορισμό του αντίστοιχου της θερμίδας στην μηχανική.

Κλαούζιους,* ήταν θαμμένη στα ακαδημαϊκά αρχεία επί 80 χρόνια, ώσπου να διαδοθεί ευρέως μια τέτοια γνώση της φυσικής που να αρκεί για να δημιουργήσει ένα κοινό ικανό να την δεχθεί. Χρειάστηκε να περάσουν τρεις ολόκληρες γενιές ώσπου να μπορέσουν να γίνουν ευνοϊκά δεκτές από τα εγγόνια τους και να αναγνωρισθούν από τους σοφούς ακαδημαϊκούς οι ιδέες του Δαρβίνου για την εξέλιξη των ειδών, αλλά, ακόμη και τότε, αυτό συνέβη με την πίεση της κοινής γνώμης. Ο φιλόσοφος, όπως ο ποιητής και ο καλλιτέχνης, πάντοτε αποτελεί προϊόν της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει και κινείται.

Αλλά εάν είσαι διαποτισμένος με αυτές τις ιδέες, αντιλαμβάνεσαι ότι πρώτα απ' όλα είναι ανάγκη να αλλάξει ριζικά αυτή η κατάσταση πραγμάτων, η οποία καταδικάζει σήμερα τον σοφό να είναι παραφουσκωμένος με επιστημονικές αλήθειες, όλη δε σχεδόν την υπόλοιπη ανθρωπότητα να παραμένει στην ίδια κατάσταση που βρισκόταν πριν από πέντε ή δέκα αιώνες –δηλαδή, στην κατάσταση των σκλάβων και των μηχανών που δεν μπορούν να προσαρμοσθούν στις καθιερωμένες αλήθειες. Την ημέρα λοιπόν που θα καταλάβεις αυτήν την μεγάλη, ανθρώπινη και κατάφωρη επιστημονική αλήθεια, την ημέρα εκείνη θα χάσεις το ενδιαφέρον σου για την καθαρή επιστήμη. Θα αρχίσεις να δουλεύεις για ν' ανακαλύψεις τα μέσα που θα επηρεάσουν αυτόν τον μετασχηματισμό, αν δε, φέρεις στις έρευνές σου εκείνη την αμεροληψία που σε καθοδηγούσε στις επιστημονικές σου έρευνες, αναγκαστικά θα υιοθετή-

---

* Σ.τ.μ. Κλαούζιους, Ρούντολφ-Ιούλιος (1822-88). Γερμανός φυσικομαθηματικός. Διατύπωσε τον β΄ νόμο της θερμοδυναμικής (1850), και ανέπτυξε την θεωρία κίνησης των αερίων. Εισήγαγε επίσης την εντροπία στην θερμοδυναμική.

σεις τις σοσιαλιστικές ιδέες, θα δώσεις τέλος στα σοφίσματα και θα έρθεις μαζί μας. Απηυδισμένος απ' το να δουλεύεις εσύ για να περνάει καλά αυτή η μικρή ομάδα – που ήδη βέβαια απολαμβάνει τα πάντα– θα αφοσιωθείς στην Υπόθεση, θέτοντας τις γνώσεις σου στην υπηρεσία των καταπιεζομένων.

Και να είσαι βέβαιος πως το αίσθημα ότι εκπληρώνεις το καθήκον σου και η πραγματική συμφωνία αισθημάτων και έργων σου, θα σε βοηθήσουν τότε να ανακαλύψεις μέσα σου δυνάμεις των οποίων την ύπαρξη ούτε καν είχες ποτέ φανταστεί. Και όταν μια μέρα –όχι πολύ μακριά στο μέλλον– όταν μια μέρα, επαναλαμβάνω, θα έχει συντελεσθεί η αλλαγή για την οποία μοχθείς, τότε η επιστήμη, αντλώντας νέες δυνάμεις από την συλλογική επιστημονική εργασία και από την μεγάλη βοήθεια που θα της δώσουν στρατιές ολόκληρες εργατών οι οποίοι θα έρθουν να θέσουν την ενεργητικότητά τους στην υπηρεσία της, θα κάνει ένα νέο άλμα προς τα εμπρός, με το οποίο συγκρινόμενη η σημερινή αργή πρόοδος θα μοιάζει σαν μία απλή μαθηματική άσκηση.

Τότε θα απολαύσεις την επιστήμη, όταν η απόλαυση αυτή θα είναι κοινή για όλους.

Προς τους δικηγόρους

Αν ολοκλήρωσες τις νομικές σπουδές σου και πρόκειται να ενταχθείς στο δικηγορικό σώμα, πιθανόν κι εσύ να κάνεις όνειρα για την μελλοντική σου δραστηριότητα – υποθέτω ότι διαθέτεις ένα από τα ευγενέστερα πνεύματα, ότι γνωρίζεις πολύ καλά τι σημαίνει *φιλαλληλία*. Ίσως να σκέπτεσαι κάπως έτσι: «Υπάρχει ευγενέστερη σταδιοδρο-

μία από το να αφιερώσω την ζωή μου σ' έναν συνεχή και ακατάβλητο αγώνα ενάντια σε κάθε αδικία, από το να ασκήσω όλες μου τις ικανότητες για να πραγματοποιηθεί ο θρίαμβος του νόμου, η δημόσια έκφραση της υπέρτατης δικαιοσύνης;». Και βγαίνεις στην ζωή έχοντας εμπιστοσύνη στον εαυτό σου και στο επάγγελμα που διάλεξες. Πολύ ωραία!

Ας ανοίξουμε τώρα μια οποιαδήποτε σελίδα των δικαστικών χρονικών και ας δούμε τι έχει να σου πει η αληθινή ζωή.

Εδώ έχουμε έναν πλούσιο γαιοκτήμονα. Ζητά να κάνει έξωση σ' έναν αγρότη ενοικιαστή του που δεν έχει να πληρώσει το νοίκι. Από νομικής απόψεως, η υπόθεση είναι πέρα από κάθε αμφισβήτηση. Αφού ο φτωχός αγρότης δεν μπορεί να πληρώσει, θα πρέπει να φύγει. Αν αναλύσουμε όμως το θέμα, ιδού τι θα ανακαλύψουμε. Ο γαιοκτήμονας έχει κατασπαταλήσει τα ενοίκια που εισέπραττε, επιδιδόμενος επιπόλαια σε γλέντια, ενώ ο αγρότης εργαζόταν σκληρά όλη μέρα, κάθε μέρα. Ο γαιοκτήμονας δεν έκανε τίποτα για να βελτιώσει τα χωράφια του. Παρ' όλα αυτά όμως, μέσα σε πενήντα χρόνια η αξία τους τριπλασιάστηκε χάρη στην αύξηση της αξίας της γης που οφειλόταν στην κατασκευή ενός σιδηροδρομικού και ενός νέου οδικού δικτύου, στην αποξήρανση ενός βάλτου, καθώς και στην περίφραξη και στην καλλιέργεια εγκαταλελειμμένων εκτάσεων.

Ο ενοικιαστής όμως, που συνετέλεσε τα μάλα σε αυτήν την αύξηση, έχει καταστραφεί. Έπεσε στα νύχια τοκογλύφων και πνίγεται στα χρέη. Δεν μπορεί πλέον να πληρώσει τον γαιοκτήμονα. Ο νόμος, που πάντοτε υποστηρίζει την

ιδιοκτησία, είναι σαφέστατος: το δίκιο βρίσκεται με το μέρος του γαιοκτήμονα.

Εσύ τώρα, που το αίσθημα δικαιοσύνης μέσα σου δεν έχει ακόμη στραγγαλιστεί από τα νομικά τερτίπια, τι θα κάνεις; Θα υποστηρίξεις ότι ο αγρότης πρέπει να πεταχτεί στους πέντε δρόμους επειδή έτσι προστάζει ο νόμος, ή θα υποστηρίξεις ότι ο γαιοκτήμονας θα πρέπει να επιστρέψει στον αγρότη ολόκληρο το ποσόν της αύξησης της αξίας της ιδιοκτησίας του που οφείλεται ακριβώς στην δουλειά του αγρότη; Αυτό δεν επιβάλλει η δικαιοσύνη; Τίνος το μέρος θα πάρεις; Υπέρ του νόμου και ενάντια στην δικαιοσύνη, ή υπέρ της δικαιοσύνης και ενάντια στον νόμο;

Και όταν οι εργάτες απεργήσουν ενάντια στα αφεντικά τους δίχως προειδοποίηση, με τίνος το μέρος θα πας; Με το μέρος του νόμου, δηλαδή με το μέρος του εργοδότη, ο οποίος, επωφελούμενος από μια περίοδο κρίσης, έχει πραγματοποιήσει υπέρογκα κέρδη, ή ενάντια στον νόμο και με το μέρος των εργατών, οι οποίοι όλο αυτό το διάστημα δεν πήραν τίποτε άλλο παρά μόνο μισθούς πείνας, βλέποντας τις γυναίκες και τα παιδιά τους να σβήνουν μπροστά στα μάτια τους;

Θα υποστηρίξεις αυτήν την μορφή στρεψοδικίας που συνίσταται στην επιβεβαίωση της «ελευθερίας των συμβάσεων»; Ή θα υποστηρίξεις την ισότητα σύμφωνα με την οποία ένα συμβόλαιο που συνάπτεται ανάμεσα σ' έναν καλοζωϊσμένο άνθρωπο και σ' έναν άνθρωπο που πουλάει την εργασία του για να μπορέσει απλώς να επιβιώσει, ανάμεσα στον ισχυρό και τον αδύναμο, δεν έχει καμιά ισχύ;

Ας δούμε μία ακόμη περίπτωση. Μια μέρα στο Λονδίνο ένας άνθρωπος έκοβε βόλτες έξω από ένα κρεοπωλείο. Ξαφνικά αρπάζει ένα φιλέτο και το βάζει στα πόδια. Αφού τον έπιασαν και τον ανέκριναν, αποκαλύφθηκε πως ήταν ένας τεχνίτης που είχε μείνει άνεργος, και πως αυτός και η οικογένειά του είχαν να φάνε εδώ και τέσσερεις μέρες. Παρακάλεσε τον χασάπη να μην τον καταγγείλει, αλλά εκείνος ενδιαφερόταν μόνο για τον θρίαμβο της δικαιοσύνης! Τον κατήγγειλε, και ο δυστυχής καταδικάστηκε σε έξι μήνες φυλακή.

Έτσι θέλησε η τυφλή θεά Θέμις!

Άραγε, δεν εξεγείρεται η συνείδησή σου ενάντια στον νόμο και την κοινωνία, όταν καθημερινά ακούς να απαγγέλλονται παρόμοιες αποφάσεις;

Ή, πάλι, θα ζητήσεις να εφαρμοσθεί ο νόμος ενάντια σ' εκείνον τον άνθρωπο ο οποίος, έχοντας ζήσει μέσα σε άθλιες συνθήκες από τα παιδικά του χρόνια και έχοντας φθάσει σε ώριμη ηλικία χωρίς ποτέ να έχει ακούσει ούτε μια λέξη συμπάθειας, τελειώνει την «καριέρα» του δολοφονώντας τον γείτονά του για να τον ληστέψει; Θα ζητήσεις τον θάνατό του, ή, ακόμη χειρότερα, την καταδίκη του σε είκοσι χρόνια φυλάκιση, ενώ ξέρεις πολύ καλά ότι πρόκειται μάλλον για άρρωστο παρά για εγκληματία και ότι οπωσδήποτε για το έγκλημά του ευθύνεται ολόκληρη η κοινωνία μας;

Άραγε, θα ζητήσεις να ριχτούν στα μπουντρούμια εκείνοι οι εργάτες οι οποίοι, σε μια στιγμή απόγνωσης, έβαλαν φωτιά στο εργοστάσιο στο οποίο δούλευαν; Θα ζητήσεις να τιμωρηθεί με ισόβια εκείνος ο άνθρωπος που πυροβόλησε έναν εστεμμένο κακούργο; Θα ζητήσεις την

εκτέλεση κάποιων επαναστατών, επειδή ύψωσαν στα οδοφράγματα την σημαία του μέλλοντος;

Όχι, χίλιες φορές όχι!

Αν *κρίνεις* αντί να επαναλαμβάνεις μηχανικά αυτά που σου δίδαξαν, αν αναλύσεις τον νόμο και τον απογυμνώσεις από τους νεφελώδεις μύθους με τους οποίους τον σκέπασαν για να κρύψουν την πραγματική του καταγωγή που είναι το δίκιο του ισχυρότερου, και την ουσία του που ανέκαθεν υπήρξε η επισημοποίηση όλων των τυραννιών που επιβλήθηκαν στην ανθρωπότητα μέσα στην μακροχρόνια και αιματοβαμμένη ιστορία της –όταν θα τα έχεις καταλάβει όλα αυτά, η περιφρόνησή σου για τον νόμο θα είναι πράγματι βαθύτατη.

Θα καταλάβεις ότι το να παραμένεις υπηρέτης του γραπτού νόμου, σημαίνει πως καθημερινά στρέφεσαι ενάντια στον νόμο της συνείδησης, επιδιδόμενος σε ανούσια παζαρέματα.

Επειδή δε η πάλη αυτή δεν μπορεί να συνεχισθεί επί πολύ, ή θα καταπνίξεις την συνείδησή σου και θα γίνεις ένας παλιάνθρωπος, ή θα κόψεις κάθε δεσμό που σε συνδέει με την παράδοση και θα έρθεις να δουλέψεις μαζί μας για την ολοκληρωτική καταστροφή όλης αυτής της αδικίας –οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής.

Τότε όμως, αυτό θα σημαίνει ότι *έγινες σοσιαλιστής*, ότι *έγινες επαναστάτης*!

Προς τους μηχανικούς

Κι εσένα, νεαρέ μηχανικέ μου, που ονειρεύεσαι να απαλύνεις κάπως τον μόχθο του εργάτη εφαρμόζοντας τις

επιστημονικές εφευρέσεις στην βιομηχανία, τι φρικτή απογοήτευση, τι πίκρες σε περιμένουν!

Αφιερώνεις την νεανική ενέργεια του πνεύματός σου για να σχεδιασθεί ένας σιδηρόδρομος ο οποίος, στριφογυρνώντας γύρω από τις άκρες γκρεμών και διαπερνώντας την καρδιά τεράστιων βουνών, θα συνδέσει δύο τόπους χωρισμένους από την φύση. Αλλά όταν κάποτε ολοκληρωθεί το σχέδιο και μπει σε εφαρμογή, θα δεις μιλιούνια ολόκληρα εργατών, αποδεκατισμένων από τις στερήσεις και την αρρώστια, μέσα σ' αυτές τις καταθλιπτικές σήραγγες. Θα δεις κάποιους άλλους να επιστρέφουν σπίτι τους, φέρνοντας μαζί τους λίγα μόνο ψίχουλα και το σπέρμα της φθίσης.

Θα δεις ανθρώπινα πτώματα σε κάθε γιάρδα της γραμμής –αποτέλεσμα αισχρής απληστίας– και τελικώς, όταν επιτέλους θ' αρχίσει να λειτουργεί η γραμμή, θα την δεις να χρησιμοποιείται ως κεντρική αρτηρία για την μεταφορά των κανονιών ενός επιθετικού στρατού.

Εσύ, από την άλλη, αφιερώνεις τα νιάτα σου σε μια ανακάλυψη που σκοπό έχει να απλοποιήσει την παραγωγή· μετά από πολλές προσπάθειες, πολλά ξενύχτια, έχεις επιτέλους στα χέρια σου αυτήν την πολύτιμη εφεύρεση. Την θέτεις σε λειτουργία και το αποτέλεσμα ξεπερνά τις προσδοκίες σου. Δέκα, είκοσι χιλιάδες άνθρωποι απολύονται από την δουλειά τους, ενώ όσοι απομένουν, στην πλειοψηφία τους παιδιά, υποβιβάζονται στο επίπεδο απλών μηχανών! Τρεις, τέσσερεις, δέκα ίσως καπιταλιστές θα τα 'κονομίσουν και θα το γιορτάσουν πίνοντας σαμπάνια. Αυτό ήταν τ' όνειρό σου;

Τέλος, καθώς μελετάς τα τελευταία βιομηχανικά επιτεύγματα, βλέπεις ότι η μοδίστρα δεν κέρδισε τίποτε,

απολύτως τίποτε, από την εφεύρεση της ραπτομηχανής. Ότι ο εργάτης που δουλεύει στο τούνελ του Σαιν-Γκοτάρ* πεθαίνει από αγκύλωση** παρά την εφεύρεση του διαμαντοτρύπανου. Ότι ο οικοδόμος και ο μεροκαματιάρης βρίσκονται χωρίς δουλειά όπως και πριν, παρά την ανακάλυψη του αναβατήρα από τον Ζιφάρ.***

Αν συλλογίζεσαι τα κοινωνικά προβλήματα με την ίδια πνευματική ανεξαρτησία που σε οδήγησε στις τεχνικές σου έρευνες, θα καταλήξεις υποχρεωτικά στο συμπέρασμα ότι, υπό το κράτος της ατομικής ιδιοκτησίας και της μισθωτής σκλαβιάς, κάθε νέα εφεύρεση αντί να αυξάνει την ευημερία του εργάτη, κάνει χειρότερη την σκλαβιά του, πιό εξευτελιστική την εργασία του, συχνότερες τις περιόδους αναδουλειάς, οξύτερη την κρίση και τον άνθρωπο, που ήδη έχει στην διάθεσή του κάθε δυνατή απόλαυση, να είναι ο μόνος που κερδίζει από όλα αυτά.

Τι θα κάνεις, λοιπόν, όταν κάποτε καταλήξεις σε αυτό το συμπέρασμα; Ένα από τα δύο: ή θ' αρχίσεις να καταπνίγεις την συνείδησή σου με σοφίσματα κι ύστερα, κάποια ωραία μέρα, θ' αποχαιρετήσεις τα τίμια όνειρα της νιότης σου και θα προσπαθήσεις να αποκτήσεις για σένα τον ίδιο ό,τι προσφέρει απολαύσεις, προσχωρώντας έτσι στο στρατόπεδο των εκμεταλλευτών· ή, αν έχεις ευγενική ψυχή, θα πεις στον εαυτό σου: «Όχι, δεν είναι καιρός για εφευρέσεις. Ας δουλέψουμε πρώτα για ν' αλλάξουμε το σύστημα της παραγωγής, κι ύστερα, όταν δοθεί ένα τέλος στην ατομική ιδιοκτησία και στην μισθωτή εργασία, κάθε

---

* Σ.τ.μ. Τοποθεσία στις Άλπεις, στην ΝΑ. Ελβετία.

** Σ.τ.μ. Πάθηση η οποία οφείλεται είτε σε κάκωση, είτε σε μολυσματική ή άλλη νόσο των αρθρώσεων του σώματος.

*** Σ.τ.μ. Ζιφάρ, Ανρί (1825-82). Γάλλος μηχανικός και εφευρέτης.

νέα πρόοδος της βιομηχανίας θα είναι για το καλό όλης της ανθρωπότητας. Και τότε, όλες αυτές οι μάζες των εργατών που σήμερα δεν είναι παρά απλές μηχανές, θα γίνουν σκεπτόμενα όντα που θα εφαρμόζουν την εξυπνάδα τους στην βιομηχανία, δυναμωμένα από την μελέτη κι εξασκημένα από την χειρωνακτική εργασία. Έτσι, και η τεχνολογική πρόοδος θα κάνει ένα άλμα προς τα εμπρός, πραγματοποιώντας μέσα σε πενήντα χρόνια όσα σήμερα δεν μπορούμε ούτε καν να ονειρευτούμε...

Προς τους δασκάλους

Τι να πω επίσης στον δάσκαλο –όχι σ' εκείνον που θεωρεί το επάγγελμά του βαρετό, αλλά σ' εκείνον ο οποίος, όταν περιβάλλεται από μια εύθυμη παρέα νέων, αισθάνεται αγαλλίαση από τα χαρούμενα πρόσωπα και τα ζωηρά γέλια τους; Σ' εκείνον που προσπαθεί να φυτέψει στα κεφαλάκια τους τις ιδέες του ανθρωπισμού τις οποίες και ο ίδιος αγάπησε όταν ήταν νέος;

Συχνά όταν σε βλέπω λυπημένο, ξέρω την αιτία της θλίψης σου. Σήμερα, ο πιό αγαπημένος σου μαθητής, ο οποίος δεν είναι και πολύ καλός στα Λατινικά αλλά έχει μια υπέροχη καρδιά, διηγιόταν με ενθουσιασμό την ιστορία του Γουλιέλμου Τέλου. Με βουρκωμένα μάτια, έμοιαζε σαν να θέλει να εξαφανίσει όλους τους τυράννους που πέρασαν ποτέ απ' αυτήν την γη, ενώ με απέραντο πάθος απήγγειλε τους φλογερούς στίχους του Σίλλερ:

«Μπροστά στον σκλάβο που σπάζει τα δεσμά του,
μπροστά σ' άνθρωπο ελεύθερο, μην τρέμεις!»

Αλλά όταν γύρισε σπίτι του, οι γονείς του και ο θείος του τον κατσάδιασαν άγρια για την έλλειψη σεβασμού που είχε επιδείξει μπροστά σε κάποιον υπουργό ή στον τοπικό χωροφύλακα. Τον έψελναν επί ώρες μιλώντας του «για σύνεση, σεβασμό απέναντι στην εξουσία, υποταγή στους ανωτέρους του», ώσπου παράτησε στην άκρη τον Σίλλερ για να μελετήσει την τέχνη με την οποία θα προοδεύσει στον κόσμο.

Κι έπειτα, χθες ακόμη, έμαθες ότι οι καλύτεροι μαθητές σου έχουν πάρει κακό δρόμο. Ο ένας δεν κάνει τίποτ' άλλο παρά να ονειρεύεται τα γαλόνια του αξιωματικού, ο άλλος μαζί με τ' αφεντικό του κλέβει τον πενιχρό μισθό των εργατών, κι εσύ, που τόσες ελπίδες έτρεφες γι' αυτούς τους νέους, συλλογίζεσαι τώρα την θλιβερή αντίφαση που υπάρχει ανάμεσα στην ζωή και το ιδανικό σου.

Συνεχώς συλλογίζεσαι αυτήν την αντίφαση. Ωστόσο προβλέπω ότι σε δύο χρόνια το πολύ, αφού θα έχεις περάσει την μια απογοήτευση μετά την άλλη, θα βάλεις τους αγαπημένους σου συγγραφείς στο ράφι και θα καταλήξεις να πεις ότι ο Τέλος ήταν πράγματι ένας πολύ τίμιος άνθρωπος, αλλά πέραν τούτου ...ουδέν· ότι η ποίηση αποτελεί μια πρώτης τάξεως απασχόληση για τις ώρες της σχόλης, ιδιαίτερα όταν ένας άνθρωπος διδάσκει την απλή μέθοδο των τριών όλη μέρα, αλλά, παρ' όλα αυτά, οι ποιητές πάντα αεροβατούν, ενώ οι στίχοι τους δεν έχουν καμία σχέση με την σημερινή ζωή, ούτε με την επόμενη επίσκεψη του σχολικού επιθεωρητή...

Ή, ο άλλος δρόμος είναι τα όνειρα της νιότης σου να γίνουν οι ακλόνητες πεποιθήσεις της ώριμης ηλικίας σου, να θέλεις να υπάρχει μια ευρύτατη, ανθρώπινη εκπαίδευση για όλους, μέσα στο σχολείο κι έξω απ' αυτό· διαπιστώνο-

ντας όμως ότι κάτι τέτοιο είναι αδύνατον υπό τις κρατούσες συνθήκες, θα επιτεθείς στα ίδια ακριβώς τα θεμέλια της αστικής κοινωνίας.

Τότε, το Υπουργείο Παιδείας θα σε απολύσει· θ' αναγκαστείς να εγκαταλείψεις το σχολείο σου και, προσχωρώντας στο στρατόπεδό μας, θα γίνεις ένας από μας. Θα πεις σε ανθρώπους που είναι μεγαλύτεροι από σένα αλλά που έχουν πετύχει λιγότερα στην ζωή τους, πόσο ελκυστική είναι η γνώση, πώς θα έπρεπε να είναι η ανθρωπότητα αλλά και τι θα μπορούσαμε να ήμαστε.

Θα έρθεις και θα εργαστείς μαζί με τους σοσιαλιστές για τον ολοκληρωτικό μετασχηματισμό του κυρίαρχου συστήματος. Θ' αγωνιστείς στο πλευρό μας για να πετύχουμε την αληθινή ισότητα, την αληθινή αδελφοσύνη και την απεριόριστη ελευθερία για όλο τον κόσμο.

Προς τους καλλιτέχνες

Εσύ νεαρέ καλλιτέχνη, γλύπτη, ζωγράφε, ποιητή, μουσικέ, δεν παρατηρείς τώρα τελευταία ότι λείπει στους σημερινούς ανθρώπους η ιερή φλόγα που ενέπνεε κάποτε τους προδρόμους σου; Ότι η σημερινή τέχνη είναι κοινότοπη και ότι παντού επικρατεί η μετριότητα;

Θα μπορούσε άραγε να είναι αλλιώς; Η απόλαυση της επανανακάλυψης του αρχαίου κόσμου, του ξαναβαπτίσματος στις δροσερές πηγές της φύσης η οποία δημιούργησε τα αριστουργήματα της Αναγέννησης, δεν υφίσταται πλέον για την σημερινή τέχνη. Το επαναστατικό ιδανικό την έχει αφήσει έως τώρα ψυχρή.

Και αφού απέτυχε το ένα ιδανικό, η τέχνη φαντάζεται πως έχει ανακαλύψει κάποιο άλλο στον ρεαλισμό, όταν

σήμερα πασχίζει να μας παρουσιάσει έγχρωμες φωτογραφίες της δροσιάς που σταλάζει πάνω στα φύλλα των δέντρων, να μιμηθεί τα μούσκουλα του ποδιού μιάς αγελάδας, ή να μας περιγράψει με ακρίβεια, με τον πεζό λόγο ή την ποίηση, την μπόχα ενός οχετού ή την τουαλέτα μιάς κοκότας.

Κι εύλογα θα ρωτήσεις: «Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τι μπορούμε να κάνουμε;».

Αν, απαντώ, η ιερή φλόγα που ισχυρίζεσαι ότι διαθέτεις, δεν είναι τίποτα περισσότερο από ένα σβησμένο λυχνάρι, τότε θα συνεχίσεις να κάνεις ό,τι έκανες, ενώ η τέχνη σου γρήγορα θα εκφυλισθεί σε τέχνη διακοσμητή εμπορικών καταστημάτων, προμηθευτή μελοδραματικών έργων για οπερέτες τρίτης κατηγορίας και ιστοριών για χριστουγεννιάτικα βιβλία. Οι περισσότεροι από τους συναδέλφους σου έχουν ήδη περάσει σ' αυτήν την φάση, χωρίς να το 'χουν καταλάβει...

Αν όμως η καρδιά σου χτυπάει ταυτόχρονα μ' εκείνη της ανθρωπότητας, αν, σαν αληθινός ποιητής, διαθέτεις ένα αυτί αφιερωμένο στην Ζωή, τότε, ατενίζοντας την Θάλασσα της Θλίψης, τα κύματα της οποίας σαρώνουν τα πάντα γύρω σου, απέναντι σ' αυτούς τους ανθρώπους που πεθαίνουν από την πείνα, μπροστά σ' αυτά τα πτώματα που φτιάχνουν λόφους στα ορυχεία και μπροστά σ' αυτά τα ακρωτηριασμένα κορμιά που είναι σωριασμένα στα χαρακώματα, έχοντας πλήρη συνείδηση του μάταιου χαρακτήρα της μάχης που διεξάγεται, ανάμεσα στις σπαρακτικές κραυγές πόνου των νικημένων και τα όργια των νικητών, μπροστά στον ηρωϊσμό απέναντι στην δειλία, στον ευγενή ενθουσιασμό απέναντι στην αξιοπεριφρόνητη πανουργία, δεν μπορείς πλέον να μένεις ουδέτερος.

Θα έρθεις και θα ταχθείς με το μέρος των καταπιεζομένων διότι ξέρεις ότι το ωραίο, το ιδεώδες, το ίδιο το πνεύμα της ζωής, βρίσκεται με το μέρος εκείνων που αγωνίζονται για το φως, τον ανθρωπισμό, την δικαιοσύνη!

Τι μπορείτε να κάνετε

Επιτέλους με διακόπτεις και με ρωτάς: «Αν η καθαρή επιστήμη είναι πολυτέλεια και η ιατρική επιστήμη σκέτη απάτη, αν ο νόμος θεσπίζει την αδικία και μια τεχνολογική εφεύρεση δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα όργανο εκμετάλλευσης, αν το σχολείο, όντας πολύ μακριά από την σοφία του «πρακτικού ανθρώπου», είναι βέβαιο πως θα ξεπεραστεί, και αν η τέχνη δίχως την επαναστατική ιδέα δεν μπορεί παρά να εκφυλισθεί -τότε, τι μου απομένει να κάνω;».

Ένα σοβαρό και πολύ συναρπαστικό καθήκον, ένα έργο στο οποίο οι πράξεις σου θα βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία με την συνείδησή σου, ένα έργο ικανό να διεγείρει τις πιό ευγενικές και ρωμαλέες φύσεις.

Τι είδους έργο; Θα σου εξηγήσω αμέσως.

Δύο δρόμοι ανοίγονται μπροστά σου. Μπορείς ή να καταπνίξεις για πάντα την συνείδησή σου και να καταλήξεις μια μέρα να πεις: «Ας πάει στο διάβολο η ανθρωπότητα! Εγώ θα χαίρομαι όλες τις απολαύσεις όσο οι άνθρωποι θα είναι αρκετά ηλίθιοι ώστε να μ' αφήνουν να το κάνω». Ή, σε διαφορετική περίπτωση, θα προσχωρήσεις στις τάξεις των σοσιαλιστών και θα δουλέψεις μαζί τους για τον μετασχηματισμό της κοινωνίας. Αυτό είναι το λογικό επακόλουθο της ανάλυσης που έχουμε κάνει. Αυτό είναι το λογικό συμπέρασμα στο οποίο θα πρέπει να κατα-

λήξει κάθε έξυπνο άτομο, δεδομένου ότι κρίνει αμερόληπτα τα πράγματα που βλέπει γύρω του, και αγνοεί τα σοφίσματα που του υποβάλλει η μικροαστική του μόρφωση και οι συμφεροντολογικές απόψεις των φίλων του.

Αν λοιπόν καταλήξει κανείς σ' αυτό το συμπέρασμα, αμέσως μετά ως λογικό επακόλουθο τίθεται το εξής ερώτημα: «Τι πρέπει να κάνω;». Η απάντηση είναι απλή: να εγκαταλείψεις το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεσαι και στο οποίο συνήθως μιλούν για τους εργάτες σαν να είναι ένα κοπάδι κτήνη. Πήγαινε κοντά στον λαό και το πρόβλημα θα λυθεί από μόνο του.

Θα ανακαλύψεις ότι παντού, στην Αγγλία όπως και στην Γερμανία, στην Ιταλία όπως και στις Ηνωμένες Πολιτείες, οπουδήποτε υπάρχουν προνομιούχοι και απόκληροι, έχει αναπτυχθεί ένα τεράστιο κίνημα μέσα στην εργατιά, σκοπός του οποίου είναι να καταστρέψει μια για πάντα την σκλαβιά που επιβλήθηκε από τους καπιταλιστές και να οικοδομήσει τα θεμέλια μιάς νέας κοινωνίας η οποία θα βασίζεται στις αρχές της δικαιοσύνης και της ισότητας.

Σήμερα ο λαός δεν αρκείται πλέον στο να διοχετεύει την δυστυχία του σ' εκείνα τα σπαραξικάρδια τραγουδάκια που τραγουδούσαν οι δουλοπάροικοι του 18ου αιώνα.

Σήμερα εργάζεται, έχοντας πλήρη συνείδηση των πράξεών του και ξεπερνώντας κάθε εμπόδιο για την χειραφέτησή του. Η σκέψη του είναι διαρκώς προσηλωμένη στην εξέταση τού τι πρέπει να γίνει, ούτως ώστε να μπορέσει η ζωή να είναι ευλογία για όλους, αντί απλώς να αποτελεί κατάρα για τα ¾ του ανθρώπινου γένους. Ασχολείται με τα δυσκολότερα προβλήματα της κοινωνιολογίας και

προσπαθεί να τα επιλύσει με την υγιή κοινή λογική, την παρατηρητικότητα και την πικρή πείρα του.

Προσπαθεί να σχηματίσει ομάδες και να οργανωθεί για να καταλήξει σε μια κοινή κατανόηση με τους συντρόφους του στην δυστυχία. Ιδρύει σωματεία που συντηρούνται από πενιχρές συνδρομές. Προσπαθεί να συνάψει δεσμούς με τους συντρόφους του από άλλες χώρες και κάνει περισσότερα απ' ό,τι όλοι οι μεγαλόστομοι φιλάνθρωποι μαζί για να επισπεύσει τον ερχομό της ημέρας που θα εξαφανισθούν οι πόλεμοι ανάμεσα στα διάφορα έθνη. Κάνει ό,τι μπορεί για να είναι ενήμερος για το τι κάνουν τ' αδέλφια του, να βελτιώσει τις σχέσεις του μαζί τους, να επεξεργασθεί και να διαδώσει τις ιδέες του και να συντηρήσει, με μεγάλες στερήσεις, τον εργατικό Τύπο. Τι ακατάπαυστος αγώνας, τι ακατάπαυστη δουλειά χρειάζεται για να συνεχίσει! Άλλοτε για να καλύψει τα κενά που δημιούργησε η λιποταξία, αποτέλεσμα της κούρασης, της διαφθοράς και των διώξεων, άλλοτε για να αναδιοργανώσει τις τάξεις του που έχουν αποδεκατιστεί από τα τουφέκια και τα πολυβόλα, και κάποιες άλλες φορές για να ανακεφαλαιώσει μελέτες που διακόπηκαν ξαφνικά εξ αιτίας μιάς συμφοράς.

Οι εφημερίδες διευθύνονται από ανθρώπους οι οποίοι κατόρθωσαν να αρπάξουν από την κοινωνία λίγα ψίχουλα γνώσης, στερούμενοι τον ύπνο και την τροφή τους.

Η αγκιτάτσια στηρίζεται στο υστέρημα των εργατών που έχει εξοικονομηθεί από τα αμέσως απαραίτητα για την συντήρησή τους.

Και όλα αυτά τεκταίνονται υπό την σκιά τού διαρκούς φόβου να δουν τις οικογένειές τους να οδηγούνται στην λιμοκτονία, μόλις το αφεντικό καταλάβει ότι ο εργάτης, ο δούλος του, είναι σοσιαλιστής.

Αυτά είναι όσα θα δεις, αν πας κοντά στον λαό. Και σ' αυτόν τον συνεχή αγώνα, πόσες φορές ο εργάτης, πιεζόμενος υπό το βάρος των δυσκολιών, δεν έχει μάταια αναρωτηθεί:

«Πού είναι τώρα εκείνοι οι νέοι που μορφώθηκαν με δικά μας έξοδα; Που τους ντύσαμε και τους ταΐσαμε όταν σπούδαζαν; Για ποιόν χτίσαμε αυτά τα σπίτια, αυτά τα μουσεία, αυτές τις ακαδημίες, με τις πλάτες γερμένες απ' το βαρύ φορτίο και το στομάχι άδειο; Για ποιόν τυπώσαμε, κατάχλωμοι, αυτά τα ωραία βιβλία που εμείς δεν μπορούμε να διαβάσουμε; Πού είναι αυτοί οι καθηγητάδες που ενώ λένε ότι κατέχουν την επιστήμη του ανθρωπισμού, απ' την άλλη πιστεύουν ότι το ανθρώπινο γένος αξίζει όσο ένα σπάνιο είδος κάμπιας; Πού είναι όλοι εκείνοι που μιλούν για ελευθερία, αλλά ποτέ δεν εξεγέρθηκαν για να υπερασπίσουν την δική μας που ποδοπατιέται καθημερινά; Αυτοί οι συγγραφείς, αυτοί οι ποιητές, αυτοί οι ζωγράφοι –κοντολογίς, όλη εκείνη η συμμορία των υποκριτών που μιλάει για τον λαό με δάκρυα στα μάτια, αλλά που όμως ποτέ δεν μας πλησιάζει για να μας βοηθήσει στην δουλειά μας;».

Ορισμένοι απολαμβάνουν με ικανοποίηση την κατάσταση της δειλής αδιαφορίας τους· κάποιοι άλλοι, που είναι και οι περισσότεροι, περιφρονούν τον «όχλο» και είναι πάντα έτοιμοι να του επιτεθούν, αν τολμήσει να θίξει τα προνόμιά τους.

Κάπου-κάπου είναι αλήθεια, εμφανίζεται στο προσκήνιο κάποιος νέος άνθρωπος που ονειρεύεται θριάμβους και οδοφράγματα και αποζητά συνταρακτικά γεγονότα και καταστάσεις, που όμως εγκαταλείπει τον λαϊκό σκοπό αμέσως μόλις καταλάβει ότι είναι μακρύς ο δρόμος που

οδηγεί στα οδοφράγματα, ότι οι δάφνες, στις οποίες αποβλέπει όταν νικήσει, είναι ανακατεμένες στον δρόμο με αγκάθια. Γενικώς τέτοιοι άνθρωποι είναι φιλόδοξοι τυχοδιώκτες οι οποίοι, αφού αποτύχουν στην πρώτη τους απόπειρα, επιδιώκουν ν' αρπάξουν τις ψήφους του λαού, ενώ αργότερα θα είναι οι πρώτοι που θα τον απαρνηθούν, αν τολμήσει να εφαρμόσει τις αρχές που οι ίδιοι υποστήριζαν. Πιθανότατα, μάλιστα, να στρέψουν ακόμη και τα κανόνια εναντίον του προλεταριάτου, αν τολμήσει να κινηθεί προτού αυτοί, οι ηγέτες, τού δώσουν το σύνθημα.

Πρόσθεσε ακόμη σε όλα αυτά και τις ηλίθιες προσβολές, την υπεροπτική περιφρόνηση και τις δειλές συκοφαντίες εκ μέρους πολλών, και θα έχεις την εικόνα της όλης βοήθειας που προσφέρει η νεολαία της αστικής τάξης στην κοινωνική ανέλιξη του λαού.

Και μετά απ' όλα αυτά εξακολουθείς να ρωτάς «τι να κάνω», όταν δεν έχει γίνει τίποτε! Όταν υπάρχει μια ολόκληρη στρατιά νέων που μπορούν να βρουν τεράστιο πεδίο για να διοχετεύσουν όλη την ορμή της νεανικής τους ζωντάνιας και την μεγάλη δύναμη του νου και των ικανοτήτων τους, για να βοηθήσουν τον λαό στο τεράστιο έργο που έχει αναλάβει!

Τι να κάνουμε; Ακούστε εσείς, οι εραστές της καθαρής επιστήμης: αν έχετε κατανοήσει τις αρχές του σοσιαλισμού, αν έχετε συνειδητοποιήσει το πραγματικό νόημα της επανάστασης που και τώρα ακόμη χτυπά την πόρτα σας – δεν βλέπετε ότι ολόκληρη η επιστήμη πρέπει να αναπλασθεί και να εναρμονισθεί με τις νέες αρχές;

Η επιστήμη είναι το έργο σας: να πραγματοποιήσετε σ' αυτόν τον τομέα μια επανάσταση πολύ μεγαλύτερη από

εκείνη που πραγματοποιήθηκε σε κάθε επιστημονικό κλάδο κατά την διάρκεια του 18ου αιώνα.

Δεν αντιλαμβάνεσθε πως η ίδια η Ιστορία, που σήμερα μοιάζει με παραμύθια της γιαγιάς για μεγάλους βασιλιάδες, μεγάλους πολιτικούς και σπουδαία κοινοβούλια, θα πρέπει να ξαναγραφτεί από την λαϊκή σκοπιά και να περιγράψει την μακρόχρονη εξέλιξη της ανθρωπότητας;

Πως θα πρέπει να επεξεργασθείτε πάλι από την αρχή την κοινωνική οικονομία –η οποία αποτελεί σήμερα απλώς τον καθαγιασμό της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης– τόσο από την άποψη των θεμελιακών της αρχών όσο και από την άποψη των πολλαπλών εφαρμογών της:

Πως η ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία, η ηθική, θα πρέπει να ανασχηματισθούν πλήρως, και ότι οι ίδιες οι φυσικές επιστήμες, ιδωμένες από μια άλλη σκοπιά, θα πρέπει να υποστούν μια βαθιά αλλαγή, τόσο ως προς την αντίληψη των φυσικών φαινομένων όσο και ως προς την άποψη της μεθόδου ερμηνείας τους;

Πολύ ωραία! Πιάστε λοιπόν δουλειά! Διαθέστε τις ικανότητές σας στην υπηρεσία του ευγενικού σκοπού. Ιδιαίτερα βοηθήστε μας με την ξεκάθαρη λογική σας να καταπολεμήσουμε την προκατάληψη και να οικοδομήσουμε, με την βοήθειά σας, τα θεμέλια μιάς καλύτερης κοινωνικής οργάνωσης. Επιπλέον, διδάξτε μας να εφαρμόζουμε στις καθημερινές συζητήσεις μας την τόλμη της γνήσιας επιστημονικής έρευνας, και δείξτε μας, όπως έκαναν οι πρόδρομοί σας, ότι ο άνθρωπος δεν διστάζει να θυσιάσει ακόμη και την ίδια του την ζωή προκειμένου να θριαμβεύσει η αλήθεια.

Εσύ γιατρέ, που έχεις μάθει τον σοσιαλισμό μέσα από την πικρή σου πείρα, μη βαρεθείς να μας βροντοφωνάζεις

σήμερα, αύριο και πάντα, ότι η ίδια η ανθρωπότητα θα κατρακυλήσει τάχιστα προς την παρακμή, αν ο άνθρωπος συνεχίσει να ζει και να εργάζεται κάτω από τις σημερινές συνθήκες. Ότι όλα σου τα φάρμακα είναι ανίσχυρα να καταπολεμήσουν την αρρώστια, όταν η πλειονότητα των ανθρώπων διαβιοί μέσα σε συνθήκες εντελώς αντίθετες από εκείνες που θεωρεί υγιεινές η επιστήμη. Πείσε τους ανθρώπους ότι οι αιτίες της αρρώστιας είναι αυτές που πρέπει να ξεριζωθούν και δείξε μας ό,τι χρειάζεται για να τις εξαφανίσουμε.

Έλα με το χειρουργικό σου νυστέρι και, με χέρι σταθερό, κάνε για μας μια τομή σ' αυτήν την κοινωνία που βαδίζει γοργά προς την αποσύνθεση. Πες μας πώς πρέπει να είναι μια συνετή ζωή. Επέμεινε, σαν αληθινός χειρουργός, ότι πρέπει να αποκοπεί ένα μέλος που έχει πάθει γάγγραινα για να μην μολυνθεί το υπόλοιπο σώμα.

Εσύ που εργάστηκες για την εφαρμογή της επιστήμης στην βιομηχανία, έλα και πες μας με ειλικρίνεια ποιό ήταν το αποτέλεσμα των ανακαλύψεών σου. Πείσε εκείνους που δεν τολμούν να κοιτάξουν θαρρετά το μέλλον, για τις νέες εφευρέσεις που κρύβει μέσα στην μήτρα της η γνώση που έχουμε ήδη αποκτήσει, για το τι θα μπορούσε να κάνει η βιομηχανία κάτω από καλύτερες συνθήκες, τι θα μπορούσε να παράγει εύκολα ο άνθρωπος, αν δημιουργούσε πάντοτε με την προοπτική να αυξήσει την δική του παραγωγή. Βοήθησε, λοιπόν, τον λαό με την οργανωτική σου ικανότητα, αντί να χρησιμοποιείς αυτά τα προτερήματα υπέρ των εκμεταλλευτών!

Εσείς ποιητές, ζωγράφοι, γλύπτες, μουσικοί, αν καταλαβαίνετε την πραγματική σας αποστολή και τα συμφέροντα ακριβώς της ίδιας της τέχνης, ελάτε μαζί μας! Θέστε

την πένα, το πινέλο, την σμίλη, τις ιδέες σας, στην υπηρεσία της επανάστασης! Περιγράψτε μας με το ζωντανό ύφος σας ή τις εντυπωσιακές εικόνες σας, τους ηρωϊκούς αγώνες των λαών ενάντια στους εκμεταλλευτές τους, πυρπολήστε τις καρδιές της νεολαίας μας με τον επαναστατικό εκείνο ενθουσιασμό που αναθέρμανε τις ψυχές των προγόνων μας! Πέστε στις γυναίκες πόσο ευγενική σταδιοδρομία είναι εκείνη ενός συζύγου που αφιερώνει την ζωή του στον μεγάλο σκοπό της κοινωνικής χειραφέτησης! Δείξτε στους ανθρώπους πόσο αποκρουστική είναι η καθημερινή τους ζωή και θεραπεύστε τις αιτίες αυτής της ασχήμιας. Δείξτε πόσο όμορφη θα ήταν η ζωή αν δεν αντιμετωπίζαμε σε κάθε βήμα τον παραλογισμό και την ατιμία του σημερινού κοινωνικού καθεστώτος.

Τέλος, όλοι εσείς που διαθέτετε γνώση, ταλέντο, ικανότητα, εργατικότητα, αν υπάρχει έστω και μία σπίθα συμπάθειας μέσα στην καρδιά σας, ελάτε μαζί με τους συντρόφους σας να προσφέρετε τις υπηρεσίες σας σ' εκείνους που τις χρειάζονται περισσότερο. Και, αν τελικώς έρθετε, θυμηθείτε ότι έρχεσθε όχι σαν αφεντικά αλλά ως σύντροφοι μέσα στον αγώνα. Ότι δεν έρχεσθε για να κυβερνήσετε, αλλά για να δυναμώσετε τον εαυτό σας μέσα σε μια νέα ζωή που προχωρά ακάθεκτη προς την κατάκτηση του μέλλοντος. Ότι έρχεσθε λιγότερο για να διδάξετε και περισσότερο για ν' αγκαλιάσετε τις προσδοκίες των πολλών, να τις τιμήσετε, να τις μορφοποιήσετε, κι έπειτα να δουλέψετε δίχως ανάπαυλα και βιασύνη, με όλη την φλόγα της νιότης κι όλη την ώριμη κρίση της ηλικίας, για να τις υλοποιήσετε στην καθημερινή ζωή. Τότε και μόνο τότε θα ζήσετε μια πλήρη, ευγενική και συνετή ζωή. Τότε θα δείτε ότι κάθε σας προσπάθεια προς αυτήν την

κατεύθυνση θα συνοδεύεται από άφθονους καρπούς, ενώ, μόλις παγιωθεί αυτή η ιδανική αρμονία ανάμεσα στις πράξεις και τις επιταγές της συνείδησής σας, θα αποκτήσετε δυνάμεις που ποτέ δεν είχατε φαντασθεί ότι υπάρχουν ναρκωμένες μέσα σας.

Αδιάκοπος αγώνας για την αλήθεια, την δικαιοσύνη και την ισότητα ανάμεσα στους ανθρώπους, οι οποίοι θα σας χαρίσουν όλη τους την ευγνωμοσύνη –ποιά ευγενικότερη σταδιοδρομία από αυτήν θα μπορούσαν να επιθυμήσουν οι νέοι όλων των εθνών;

Ανάλωσα πολύ χρόνο για να δείξω σε εσάς που ανήκετε στις εύπορες τάξεις ότι, σχετικά με το δίλημμα που σας θέτει η ζωή, θ' αναγκασθείτε, αν είστε τολμηροί και ειλικρινείς, να έρθετε και να δουλέψετε μαζί με τους σοσιαλιστές και να υπερασπίσετε μέσα από τις τάξεις τους τον σκοπό της κοινωνικής επανάστασης.

Πόσο απλή είναι τελικά αυτή η αλήθεια! Όταν όμως μιλάμε σ' αυτούς που έχουν υποστεί τις επιδράσεις του αστικού περιβάλλοντος, πόσα σοφίσματα πρέπει να καταπολεμηθούν, πόσες προκαταλήψεις να ξεπερασθούν, πόσες ιδιοτελείς αντιρρήσεις να παραμερισθούν!

Προς τους νέους της εργατικής τάξης

Απευθυνόμενος τώρα σ' εσάς, την νεολαία του λαού, είναι εύκολο να είμαι σύντομος. Η ίδια ακριβώς η πίεση των γεγονότων σάς ωθεί να γίνετε σοσιαλιστές, όσο κι αν δεν σας περισσεύει το θάρρος για να σκεφτείτε και να δράσετε.

Το να αναδειχθεί κανείς μέσα από τις τάξεις των εργαζομένων και να μην αφιερώσει τον εαυτό του στην πραγ-

ματοποίηση του θριάμβου του σοσιαλισμού, σημαίνει ότι αγνοεί τα πραγματικά του συμφέροντα, ότι εγκαταλείπει τον σκοπό και την πραγματική ιστορική αποστολή του.

Άραγε θυμάσαι, όταν ήσουν ακόμη παιδί, που κάποια χειμωνιάτικη μέρα βγήκες να παίξεις στο σκοτεινό δρομάκι; Το κρύο περόνιαζε το κορμάκι σου, διαπερνώντας τα λεπτά ρουχαλάκια σου, και η λάσπη γέμιζε τα τρύπια παπούτσια σου. Ακόμη και τότε, όταν έβλεπες τα χοντρομπαλάδικα, καλοντυμένα παιδιά να περνούν από μακριά κοιτάζοντάς σε με περιφρονητικό ύφος, ήξερες πολύ καλά ότι αυτά τα κακομαθημένα παιδιά δεν άξιζαν περισσότερο από σένα και τους συντρόφους σου ως προς το μυαλό, την κοινή λογική ή την ζωντάνια. Αργότερα όμως, εσύ αναγκάστηκες να κλειστείς μέσα σ' ένα άθλιο εργοστάσιο από τις επτά η ώρα το πρωΐ, να μένεις ώρες ολόκληρες μπροστά σε μια διαολομηχανή, με αποτέλεσμα να γίνεις κι ο ίδιος μηχανή, ακολουθώντας κάθε μέρα επί χρόνια ολόκληρα τον ανελέητο, μονότονο ρυθμό της –ενώ οι άλλοι όλα αυτά τα χρόνια φοιτούσαν ανέμελα σε φημισμένα σχολεία, ακαδημίες και πανεπιστήμια. Και τώρα, τα ίδια αυτά παιδιά, που είναι λιγότερο έξυπνα αλλά περισσότερο μορφωμένα από σένα, έχουν γίνει αφεντικά σου και απολαμβάνουν όλες τις χαρές της ζωής και όλα τα πλεονεκτήματα του πολιτισμού, ενώ εσένα, ποιά μοίρα άραγε σε προσμένει;

Γυρνάς πίσω στο μικρό, σκοτεινό κι υγρό σου σπίτι, όπου πέντε-έξι άνθρωποι ζουν σαν τα ζώα μέσα σε λίγα τετραγωνικά μέτρα. Όπου η μάννα σου, τσακισμένη απ' την ζωή, γερασμένη μάλλον από τα βάσανα παρά απ' τον χρόνο, σου δίνει να φας μόνο ξερό ψωμί με πατάτες κι ένα μαυροζούμι που ειρωνικά αποκαλείτε «τσάϊ». Όπου μονα-

δική σου έγνοια είναι πάντα το ίδιο καθημερινό πρόβλημα, πώς, δηλαδή, θα πληρώσεις αύριο τον φούρναρη και μεθαύριο τον σπιτονοικοκύρη.

Γιατί, άραγε, πρέπει να ζήσεις κι εσύ την ίδια ανυπόφορη ζωή που έζησαν επί τριάντα ή σαράντα ολόκληρα χρόνια ο πατέρας κι η μάννα σου; Πρέπει να μοχθείς σ' όλη σου την ζωή για να προσφέρεις σε άλλους όλες τις απολαύσεις μιάς εύπορης ζωής, της γνώσης και της τέχνης, κρατώντας για τον εαυτό σου μόνο την μόνιμη αγωνία αν θα μπορέσεις να εξασφαλίσεις τα προς το ζην; Θα εγκαταλείψεις οριστικά ό,τι κάνει όμορφη την ζωή για ν' αφοσιωθείς στο να παρέχεις κάθε πολυτέλεια σε μια χούφτα κηφήνων; Θα σπαταλήσεις την ζωή σου δουλεύοντας σκληρά με μοναδικό αντάλλαγμα προβλήματα, αν όχι δυστυχία, όταν έρθουν δύσκολοι καιροί;

Αυτό λοιπόν είναι το όνειρο της ζωής σου;

Πιθανόν να παραιτηθείς. Μη βλέποντας καμιά διέξοδο από την κατάσταση που βρίσκεσαι, ίσως πεις: «Ολόκληρες γενιές είχαν την ίδια μοίρα. Κι εγώ, που δεν μπορώ ν' αλλάξω ουσιαστικά τίποτε, θα πρέπει επίσης να υποταχθώ. Ας δουλέψω, λοιπόν, κι ας προσπαθήσω να περάσω όσο καλύτερα μπορώ!».

Ας είναι... Σ' αυτήν την περίπτωση θα αναλάβει να σε διδάξει η ίδια η ζωή. Μια μέρα θα έρθει μια κρίση από εκείνες που δεν αποτελούν απλώς παροδικά φαινόμενα όπως παλιά, μια κρίση που θα καταστρέψει ολόκληρη την βιομηχανία, θα βυθίσει στην εξαθλίωση χιλιάδες εργάτες και θα διαλύσει ολόκληρες οικογένειες. Θα παλέψεις ενάντια στην συμφορά όπως και οι υπόλοιποι· σύντομα όμως θα δεις την γυναίκα σου, το παιδί σου, τον φίλο σου, να

λυγίζουν σιγά-σιγά από τις στερήσεις και να σβήνουν μπροστά στα μάτια σου.

Λόγω της έλλειψης τροφής, φροντίδας και ιατρικής περίθαλψης, θα τελειώσουν την ζωή τους στο ξυλοκρέβατο της φτώχειας, ενώ για τους πλούσιους η ζωή θα κυλά ευτυχισμένα μέσα στους ηλιόλουστους δρόμους της μεγαλούπολης δίχως να κοιτά εκείνους που λιμοκτονούν και χάνονται. Τότε θα καταλάβεις πόσο απαίσια είναι αυτή η κοινωνία. Τότε θα συλλογιστείς τις αιτίες της κρίσης και οι έρευνές σου θα εισχωρήσουν στα βάθη εκείνης της αδικίας που αφήνει εκατομμύρια ανθρώπινα πλάσματα στο έλεος της κτηνώδους απληστίας μιάς χούφτας τεμπέληδων. Τότε θα καταλάβεις ότι έχουν δίκιο οι σοσιαλιστές όταν λένε πως η σημερινή κοινωνία μπορεί και πρέπει να αναδιοργανωθεί από την βάση προς τα πάνω.

Ας περάσουμε τώρα από την γενικότερη κρίση στην συγκεκριμένη περίπτωσή σου. Μια μέρα θα διαμαρτυρηθείς όταν το αφεντικό σου θα επιχειρήσει με μια νέα μείωση του μεροκάματου να σου αφαιρέσει μερικά ακόμη κατοστάρικα για να αυξήσει ακόμη περισσότερο την περιουσία του. Εκείνος όμως θα σου απαντήσει υπεροπτικά: «Πήγαινε να βοσκήσεις, αφού δεν θες να δουλέψεις με τα λεφτά που σου δίνω». Τότε θα καταλάβεις ότι το αφεντικό σου, όχι μόνο προσπαθεί να σε κουρέψει σαν πρόβατο, αλλά κι ότι σε θεωρεί ταυτόχρονα ένα κατώτερο είδος ζώου. Ότι όχι μόνο δεν του αρκεί να σ' έχει στο χέρι μέσω του συστήματος της μισθωτής εργασίας, αλλά και ότι ανυπομονεί να σε κάνει σκλάβο του από κάθε άποψη. Ίσως τότε να γονατίσεις μπροστά του, να χάσεις κάθε αίσθημα ανθρώπινης αξιοπρέπειας και να φθάσεις να δεχθείς τον όποιο εξευτελισμό. Ή θα σου ανέβει το αίμα

στο κεφάλι, θα ανατριχιάσεις συνειδητοποιώντας τον βδελυρό βόρβορο μέσα στον οποίο βουλιάζεις, θα του γυρίσεις την προσβολή, και μετά, τριγυρνώντας άνεργος στους δρόμους, θα καταλάβεις πόσο δίκιο έχουν οι σοσιαλιστές όταν λένε: «Εξέγερση! Ξεσηκωθείτε ενάντια στην οικονομική υποδούλωση!». Τότε θα έρθεις και θα πάρεις την θέση σου μέσα στις τάξεις των σοσιαλιστών, και θα παλέψεις μαζί τους για την ολοκληρωτική καταστροφή κάθε υποδούλωσης: οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής.

Κάποια μέρα θ' ακούσεις και την ιστορία της κοπέλας που κάποτε σε μάγευε με την άδολη ματιά, το γοργό περπάτημα και την φλογερή φωνή της. Αφού αγωνίστηκε χρόνια ολόκληρα ενάντια στην εξαθλίωση, εγκατέλειψε το χωριό της και ήρθε στην πόλη. Ήξερε πως ο αγώνας της ζωής εκεί θα ήταν σκληρός, αλλά είχε τουλάχιστον την ελπίδα πως θα κέρδιζε τίμια το ψωμί της. Τώρα έμαθες για την τύχη της. Την ξεγέλασαν οι υποσχέσεις κάποιου νεαρού αστόπαιδου, έπεσε στην παγίδα και του δόθηκε με όλο το πάθος της νιότης, για να την παρατήσει έναν μόλις χρόνο μετά, μ' ένα μωρό στην αγκαλιά. Πάντα γενναία, δεν έπαψε να παλεύει ενάντια στην πείνα, αλλά στην άνιση αυτή πάλη της κατά της αδικίας αρρώστησε βαριά η δύστυχη κοπέλα, ώσπου έσβησε τελικά μέσα σ' ένα νοσοκομείο.

Εσύ τώρα τι κάνεις; Ή θ' αποδιώξεις κάθε θλιβερή σκέψη, επαναλαμβάνοντας σαν ηλίθιος: «Ούτε η πρώτη είναι, ούτε η τελευταία», και κάποιο βράδυ θ' ακουστείς, μαζί με άλλα κτήνη, να προσβάλεις στο καφενείο με πρόστυχες φράσεις την μνήμη της. Ή η θύμηση αυτή θα σου ραγίσει την καρδιά και θα προσπαθήσεις να βρεις τις

αιτίες αυτών των πράξεων που γίνονται καθημερινά, και θα καταλάβεις ότι αυτές δεν θα πάψουν ποτέ όσο η κοινωνία παραμένει χωρισμένη σε δύο τάξεις, την τάξη των δυστυχισμένων και την τάξη των τεμπέληδων που ικανοποιούνται με γλυκόλογα και κτηνώδεις επιθυμίες. Θα καταλάβεις ότι ήρθε πιά η ώρα να γεμίσει το χαντάκι που χωρίζει τα δύο στρατόπεδα, και θα τρέξεις να προσχωρήσεις στους σοσιαλιστές.

Κι εσείς, γυναίκες του λαού, θα μείνετε ψυχρές και αδιάφορες μετά απ' αυτήν την ιστορία; Χαϊδεύοντας το ξανθό κεφαλάκι του παιδιού που κάθεται ζαρωμένο δίπλα σας, δεν θ' αναλογιστείτε ποτέ την τύχη που το περιμένει αν δεν αλλάξει το σημερινό καθεστώς; Δεν θα σκεφτείτε ποτέ το μέλλον των παιδιών σας; Θέλετε να φυτοζωούν κι αυτά όπως φυτοζωεί ο πατέρας τους, δίχως να έχουν άλλη έγνοια πέρα από το πώς θα κερδίσουν το ψωμί τους, δίχως άλλες απολαύσεις πέρα από εκείνες της ταβέρνας; Θέλετε ο άντρας σας, το παιδί σας, να βρίσκονται πάντα στο έλεος του πρώτου που έτυχε να κληρονομήσει από τον πατέρα του κεφάλαιο για εκμετάλλευση; Θέλετε να μείνουν παντοτινοί σκλάβοι του αφεντικού, να γίνονται στόχοι στα κανόνια των δυνατών, κοπριά για λίπασμα στα χωράφια των πλουσίων;

Όχι, χίλιες φορές όχι! Ξέρω πολύ καλά πως το αίμα σας έβραζε όταν ακούσατε ότι οι άντρες σας, αφού έκαναν μια πετυχημένη απεργία, αναγκάστηκαν τελικά να δεχτούν ταπεινωμένοι τους όρους που υπεροπτικά τους επέβαλαν οι χοντρομπαλάδες αστοί. Ξέρω πως θαυμάσατε τις Ισπανίδες εκείνες που πήγαν στην πρώτη γραμμή, προβάλλοντας τα στήθη τους στις ξιφολόγχες των στρατιωτών, όταν έγινε λαϊκή εξέγερση.

Ξέρω πως αναφέρετε με σεβασμό το όνομα εκείνης της γυναίκας που φύτεψε μια σφαίρα στο στήθος του τυράννου που τόλμησε να βρίσει έναν φυλακισμένο σοσιαλιστή.

Αλλά και σήμερα ακόμη, πώς σπαρταρά η καρδιά σας όταν διαβάζετε ότι στο Παρίσι οι γυναίκες του λαού συγκεντρώνονταν, μέσα σε μια βροχή από σφαίρες, για να δώσουν κουράγιο στους άντρες τους, στους ηρωϊκούς αγώνες τους;

Το ξέρω! Και γι' αυτό ακριβώς δεν αμφιβάλλω πως κι εσείς θα έρθετε να ενωθείτε μ' εκείνους που παλεύουν για την κατάκτηση του μέλλοντος.

Όλοι εσείς, τίμιοι νέοι, άντρες και γυναίκες, χωρικοί, εργάτες, τεχνίτες και στρατιώτες, θα καταλάβετε τα δικαιώματά σας και θα έρθετε μαζί μας. Θα έρθετε να δουλέψετε μαζί με τ' αδέλφια σας για να προετοιμάσετε την επανάσταση που θα εξαλείψει κάθε ίχνος σκλαβιάς, συντρίβοντας τα δεσμά, κόβοντας κάθε δεσμό με τις παλιές, τετριμμένες, παραδοσιακές αξίες και ανοίγοντας νέες προοπτικές για ολόκληρη την ανθρωπότητα για μια ευτυχισμένη ζωή η οποία θα θεμελιώσει στις ανθρώπινες κοινωνίες την αληθινή ελευθερία, την αληθινή ισότητα και την δίχως φθόνο αδελφοσύνη. Δουλέψτε μαζί με όλους, δουλέψτε για όλους για την πλήρη απόλαυση των καρπών της εργασίας σας, την πλήρη ανάπτυξη όλων των ικανοτήτων σας, για μια ανθρώπινη κι ευτυχισμένη ζωή!

Μη δίνετε σημασία σε όποιον σας λέει ότι εμείς –μόνο μια χούφτα άνθρωποι– είμαστε πολύ αδύναμοι για να πετύχουμε τον υπέροχο σκοπό τον οποίο επιδιώκουμε. Υπολογίστε και θα δείτε πόσοι άνθρωποι υποφέρουν από αυτήν την αδικία.

Εμείς οι χωρικοί, που δουλεύουμε για άλλους και μασουλάμε το άχυρο, ενώ το αφεντικό μας τρώει τον καρπό, εμείς μόνο, είμαστε εκατομμύρια ψυχές. Εμείς οι εργάτες που υφαίνουμε τα μετάξια και τα βελούδα για να μπορούμε να ντυνόμαστε με κουρέλια, κι εμείς είμαστε ένα τεράστιο πλήθος· κι όταν ο ήχος της σειρήνας του εργοστασίου μάς επιτρέπει ενός λεπτού ανάπαυλα, πλημμυρίζουμε τους δρόμους και τις πλατείες σαν την αγριεμένη θάλασσα. Εμείς οι στρατιώτες, που μας οδηγούν με διαταγές ή με την βία, εμείς που τρώμε τις σφαίρες για τις οποίες παίρνουν τα παράσημα και τις συντάξεις οι αξιωματικοί μας, εμείς, επίσης, τα δύστυχα πλάσματα, που μέχρι τώρα δεν έχουμε μάθει τίποτα καλύτερο από το να πυροβολούμε τ' αδέλφια μας, και που δεν έχουμε παρά να κάνουμε μια απειλητική χειρονομία ενάντια σ' αυτά τα ζαρωμένα και παρασημοφορημένα ανθρωπάκια, για να δούμε τα πρόσωπά τους ν' ασπρίζουν σαν το πανί.

Ναι, όλοι μαζί εμείς που υποφέρουμε και δεχόμαστε καθημερινά προσβολές, αποτελούμε ένα τεράστιο πλήθος τού οποίου τον ακριβή αριθμό κανείς άνθρωπος δεν μπορεί να υπολογίσει. Είμαστε ένας ωκεανός που μπορεί να σκεπάσει και να καταπιεί τα πάντα.

Όταν θα αποκτήσουμε την βούληση για να το κάνουμε, εκείνη ακριβώς την στιγμή θα έχει αποδοθεί δικαιοσύνη, εκείνη ακριβώς την στιγμή οι τύραννοι όλου του κόσμου θα έχουν ηττηθεί!

❖❖❖

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Γράμμα στους εργάτες της Δυτικής Ευρώπης

Ντμιτρώφ, Ρωσία
28 Απριλίου 1919

Με ρωτούν αν έχω κάποιο μήνυμα για τους εργάτες του Δυτικού κόσμου. Υπάρχουν φυσικά πολλά πράγματα που πρέπει να ειπωθούν και να γίνουν γνωστά αναφορικά με τα πραγματικά γεγονότα που συμβαίνουν στην Ρωσία. Καθώς το μήνυμα θα έπρεπε να είναι πολύ εκτεταμένο για να καλύψει τα πάντα, εδώ αναγκαστικά θα αναφερθώ μόνο σε κάποια βασικά σημεία.

Κατά πρώτον, οι εργάτες του πολιτισμένου κόσμου και οι φίλοι τους που ανήκουν σε άλλες τάξεις, πρέπει να επιβάλουν στις κυβερνήσεις τους να εγκαταλείψουν εντελώς την ιδέα της ένοπλης επέμβασης στην Ρωσία, είτε φανερά, είτε μυστικά. Η Ρωσία ζει τώρα μια επανάσταση που έχει την ίδια έκταση και σημασία με εκείνη που έζησε η Αγγλία από το 1639 μέχρι το 1648 και η Γαλλία από το 1789 μέχρι το 1794. Κάθε έθνος θα πρέπει να αρνηθεί να παίξει τον άτιμο ρόλο που έπαιξαν η Αγγλία, η Πρωσσία, η Αυστρία και η Ρωσία κατά την διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης.

Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει συνείδηση ότι η Ρωσική Επανάσταση –που προσπαθεί να οικοδομήσει μια κοινωνία στην οποία το σύνολο της παραγωγικής εργασίας, της τεχνικής δεξιότητας και της επιστημονικής γνώσης θα

βρίσκεται στην διάθεση της κοινότητας– δεν αποτελεί απλώς μια τυχαιότητα στην πάλη μεταξύ κάποιων αντιμαχομένων κομμάτων. Προετοιμάστηκε από έναν σχεδόν αιώνα σοσιαλιστικής και κομμουνιστικής προπαγάνδας, από την εποχή του Ρόμπερτ Όουεν, του Σαιν Σιμόν και του Φουριέ. Και παρ' όλο που η προσπάθεια για την εδραίωση του νέου κοινωνικού συστήματος, μέσω της δικτατορίας ενός κόμματος, είναι φανερά καταδικασμένη να αποτύχει, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως η Επανάσταση έχει ήδη εισαγάγει στην καθημερινή μας ζωή νέες ιδέες όσον αφορά τα δικαιώματα της εργασίας, την θέση που αυτή δικαιούται μέσα στην κοινωνία και τα καθήκοντα του κάθε πολίτη.

Όχι μόνον οι εργάτες αλλά και όλες οι προοδευτικές δυνάμεις του πολιτισμένου κόσμου, θα πρέπει να σταματήσουν την υποστήριξη που μέχρι τώρα παρέχουν στους εχθρούς της Επανάστασης. Όχι πως δεν υπάρχουν πράγματα που πρέπει να στηλιτεύσουμε στις μεθόδους της μπολσεβίκικης κυβέρνησης –τουναντίον! Αλλά κάθε εξωτερική ένοπλη επέμβαση ενισχύει αναγκαστικά τις δικτατορικές τάσεις της κυβέρνησης και παραλύει τις προσπάθειες εκείνων των Ρώσων οι οποίοι, ανεξάρτητα από την κυβέρνηση, είναι έτοιμοι να βοηθήσουν την Ρωσία να αποκαταστήσει τους ρυθμούς της ζωής της.

Τα εγγενή κακά της δικτατορίας ενός κόμματος έχουν τονιστεί από τις πολεμικές συνθήκες μέσα στις οποίες το κόμμα αυτό διατηρεί την εξουσία του. Αυτή η πολεμική κατάσταση ήταν το πρόσχημα για την ενίσχυση των δικτατορικών μεθόδων που συγκεντρώνουν στα χέρια της κυβέρνησης τον έλεγχο κάθε λεπτομέρειας της ζωής, με αποτέλεσμα να σταματά μέγα μέρος των καθημερινών

δραστηριοτήτων της χώρας. Τα εγγενή στον κρατικό κομμουνισμό κακά δεκαπλασιάστηκαν υπό το πρόσχημα ότι η όλη μας εξαθλίωση οφείλεται στην εξωτερική επέμβαση.

Επίσης θα ήθελα να τονίσω ότι αν συνεχισθεί η ένοπλη επέμβαση των Συμμάχων, θα γεννηθεί ένα αίσθημα πικρίας απέναντι στα Ευρωπαϊκά Έθνη, ένα αίσθημα που θα χρησιμοποιηθεί μια μέρα σε κάποιες μελλοντικές συγκρούσεις. Αυτή η πικρία βαίνει αυξανόμενη.

Κοντολογίς, ήρθε η ώρα τα Ευρωπαϊκά Έθνη να συνάψουν άμεσες σχέσεις με το Ρωσικό Έθνος. Και από αυτήν την άποψη, εσείς –η εργατική τάξη και τα προοδευτικά στοιχεία όλων των εθνών– θα πρέπει να συμβάλετε όσο μπορείτε.

Θα προσθέσω ακόμη λίγα λόγια για το γενικότερο πρόβλημα. Η επανασύνδεση των σχέσεων ανάμεσα στα Ευρωπαϊκά και Αμερικανικά Έθνη και την Ρωσία, δεν σημαίνει την υπεροχή του Ρωσικού Έθνους επί των εθνοτήτων που συναποτελούσαν την Τσαρική Αυτοκρατορία. Η Αυτοκρατορική Ρωσία είναι νεκρή και δεν πρόκειται να αναστηθεί ξανά. Το μέλλον των διαφόρων αυτών επαρχιών βρίσκεται στην δημιουργία μιάς μεγάλης ομοσπονδίας. Οι φυσικές περιοχές των διαφόρων τμημάτων αυτής της ομοσπονδίας είναι απολύτως ευδιάκριτες, όπως καλά γνωρίζουν όσοι είναι εξοικειωμένοι με την Ρωσική Ιστορία και Εθνογραφία. Κάθε προσπάθεια επανασύνδεσης των χωρισμένων από την φύση τμημάτων της Ρωσικής Αυτοκρατορίας υπό έναν κεντρικό έλεγχο, είναι καταδικασμένη εκ των προτέρων σε αποτυχία. Επομένως, όλα τα Δυτικά Έθνη θα πρέπει να αναγνωρίσουν το δικαίωμα της

ανεξαρτησίας κάθε τμήματος της παλαιάς Ρωσικής Αυτοκρατορίας.

Κατά την γνώμη μου, η εξέλιξη αυτή θα συνεχισθεί. Προβλέπω ότι έρχεται η ώρα που το κάθε τμήμα αυτής της ομοσπονδίας θα αποτελεί το ίδιο μια ομοσπονδία επαρχιακών κομμουνών και ελεύθερων πόλεων. Επιπλέον πιστεύω ότι ορισμένα τμήματα της Δυτικής Ευρώπης θα ακολουθήσουν σύντομα την ίδια πορεία.

Όσο για την σημερινή οικονομική και πολιτική μας κατάσταση, η Ρωσική Επανάσταση, που αποτελεί συνέχεια των Επαναστάσεων στην Αγγλία και την Γαλλία, προσπαθεί να ξεπεράσει το σημείο στο οποίο σταμάτησε η Γαλλική Επανάσταση λίγο πριν κατορθώσει να υλοποιήσει αυτό που ονόμασαν «πραγματική ισότητα», δηλαδή την οικονομική ισότητα.

Δυστυχώς αυτή η προσπάθεια γίνεται στην Ρωσία από μια υπερβολικά συγκεντρωτική κομματική δικτατορία. Γίνεται με τον ίδιο τρόπο που είχε γίνει και η υπερβολικά συγκεντρωτική, ιακωβίνικη απόπειρα του Μπαμπέφ. Ειλικρινά οφείλω να σας πω ότι, κατά την άποψή μου, αυτή η προσπάθεια για την οικοδόμηση μιάς κομμουνιστικής κοινωνίας, η οποία θα βασίζεται σε έναν πολύ συγκεντρωτικό κρατικό κομμουνισμό υπό τον σιδηρούν νόμο της κομματικής δικτατορίας, μοιραία θα καταλήξει σε αποτυχία. Αρχίζουμε να μαθαίνουμε στην Ρωσία πώς να *μην* εφαρμόζουμε τον κομμουνισμό, κι ας έχουμε έναν λαό που έχει κουραστεί από το παλαιό καθεστώς και δεν αντιτάσσει καμιά ενεργητική αντίσταση στα πειράματα των νέων κυρίαρχων.

Η ιδέα των Σοβιέτ –δηλαδή των συμβουλίων των αγροτών και των εργατών– εμφανίστηκε για πρώτη φορά την

εποχή της επαναστατικής απόπειρας του 1905 και υλοποιήθηκε άμεσα από την Επανάσταση του Φεβρουαρίου 1917, αμέσως μετά την ανατροπή του τσαρισμού –η ιδέα τέτοιων συμβουλίων, που θα ελέγχουν την οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, είναι μια σπουδαία ιδέα. Πόσο μάλλον αφού αναγκαστικά εξάγεται το συμπέρασμα ότι τα συμβούλια αυτά θα πρέπει να απαρτίζονται από όλους όσοι παίζουν έναν πραγματικό ρόλο στην παραγωγή του εθνικού πλούτου, μέσω των ίδιων τους των προσπαθειών.

Όταν όμως η χώρα κυβερνιέται από μια κομματική δικτατορία, τα εργατικά και αγροτικά συμβούλια χάνουν προφανώς την όποια σημασία τους. Υποβιβάζονται στον παθητικό ρόλο που έπαιζαν προηγουμένως οι στρατηγοί, όταν τους καλούσε ο βασιλιάς κι έπρεπε ν' αντιμετωπίσουν ένα πανίσχυρο βασιλικό συμβούλιο.

Ένα εργατικό συμβούλιο παύει να είναι ελεύθερο και να έχει οποιαδήποτε αξία, όταν δεν υπάρχει πλέον η ελευθερία του Τύπου, και πάνε ήδη δύο χρόνια που είμαστε σ' αυτήν την κατάσταση, υπό το πρόσχημα ότι βρισκόμαστε σε εμπόλεμη κατάσταση. Αλλά υπάρχουν κι άλλα. Τα εργατικά και αγροτικά συμβούλια χάνουν την σημασία τους όταν πλέον δεν υπάρχει μια ελεύθερη προεκλογική εκστρατεία και οι εκλογές διεξάγονται υπό την πίεση μιάς κομματικής δικτατορίας. Φυσικά, η συνήθης δικαιολογία είναι πως αυτή είναι αναπόφευκτη προκειμένου να καταπολεμηθεί το παλαιό καθεστώς. Αλλά μια τέτοια κατάσταση αποτελεί σαφέστατα οπισθοδρόμηση, αφού η Επανάσταση έχει υποσχεθεί την οικοδόμηση μιάς νέας κοινωνίας πάνω σε μια νέα οικονομική βάση. Σημαίνει την θανατική καταδίκη του νέου συστήματος.

Οι μέθοδοι ανατροπής μιάς ήδη εξασθενημένης κυβέρνησης είναι πολύ γνωστές τόσο στην αρχαία όσο και στην σύγχρονη Ιστορία. Αλλά όταν είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν νέες μορφές ζωής, και ιδιαίτερα νέες μορφές παραγωγής και ανταλλαγής, δίχως να υπάρχουν προηγούμενα παραδείγματα που να μπορούν να χρησιμεύσουν ως πρότυπο, όταν τα πάντα πρέπει να οικοδομηθούν από την αρχή, όταν μια κυβέρνηση προσπαθεί να εφοδιάσει τον κάθε πολίτη με μια λάμπα κι ακόμη με το σπίρτο για να την ανάψει, αλλά δεν μπορεί να το πετύχει παρ' ότι χρησιμοποιεί έναν απεριόριστο αριθμό στελεχών, η κυβέρνηση αυτή γίνεται εμπόδιο. Αναπτύσσει μια τόσο αξιοθαύμαστη γραφειοκρατία, ώστε η γαλλική γραφειοκρατία –η οποία χρειάζεται την βοήθεια 40 στελεχών για να πουλήσει ένα δέντρο που ξεριζώθηκε στην εθνική οδό από μια καταιγίδα– συγκρινόμενη μαζί της είναι ένα τίποτα.

Να τι μαθαίνουμε στην Ρωσία και να τι πρέπει να αποφύγετε με κάθε τρόπο, εσείς, οι εργάτες της Δύσης, αφού ποθείτε ολόψυχα την επιτυχία μιάς πραγματικής κοινωνικής ανοικοδόμησης. Στείλτε εδώ τους αντιπροσώπους σας για να δουν πώς λειτουργεί στην πραγματικότητα μια κοινωνική επανάσταση.

Η τεράστια δημιουργική εργασία που επιτελείται από μια κοινωνική επανάσταση, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από μια κεντρική κυβέρνηση, ακόμη κι αν έπρεπε να καθοδηγηθεί από κάτι πολύ ουσιαστικότερο από μερικά σοσιαλιστικά και αναρχικά εγχειρίδια. Χρειάζεται την γνώση, το μυαλό και την εθελοντική συνεργασία ενός πλήθους τοπικών και ειδικευμένων δυνάμεων που είναι οι μόνες ικανές να αντιμετωπίσουν τα διάφορα οικονομικά

προβλήματα των περιοχών τους. Το να απορρίπτεται αυτή η συνεργασία και να στηρίζονται τα πάντα στην μεγαλοφυΐα των δικτατόρων του κόμματος, σημαίνει την καταστροφή των ανεξάρτητων κέντρων της ζωής μας, των εργατικών συνδικάτων και των τοπικών συνεταιρισμών, και την μετατροπή τους σε γραφειοκρατικά όργανα του κόμματος –κάτι που συμβαίνει σήμερα. Αυτός είναι ο τρόπος για να *μην* υλοποιηθεί η Επανάσταση, για να καταστεί αδύνατη η πραγματοποίησή της. Κι αυτός είναι ο λόγος που μου επιβάλλει το καθήκον να σας αποτρέψω από την υιοθέτηση τέτοιων μεθόδων...

Ο τελευταίος πόλεμος έχει δημιουργήσει νέες συνθήκες ζωής σε ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο. Ο σοσιαλισμός σίγουρα θα σημειώσει σημαντική πρόοδο, ενώ θα δημιουργηθούν νέες μορφές μιάς πιό ανεξάρτητης ζωής που θα βασίζεται στην τοπική αυτονομία και στην ελεύθερη πρωτοβουλία. Αυτό θα γίνει είτε με ειρηνικά, είτε με επαναστατικά μέσα.

Ασφαλώς, η επιτυχία αυτής της οικοδόμησης θα εξαρτηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό από την δυνατότητα συνεργασίας ανάμεσα στους διάφορους λαούς. Όμως για να επιτευχθεί αυτό, είναι απαραίτητο να ενωθούν άμεσα οι εργατικές τάξεις όλων των εθνών και να ξαναζωντανέψει η ιδέα μιάς μεγάλης Διεθνούς Ένωσης όλων των εργαζομένων του κόσμου –όχι φυσικά με την μορφή μιάς ένωσης που να κατευθύνεται από ένα και μόνο πολιτικό κόμμα, όπως συνέβη με την Β΄ και την Γ΄ Διεθνή.

Τέτοιου είδους ενώσεις έχουν φυσικά πολλούς λόγους ύπαρξης, αλλά πέρα από αυτές και αφού συνενωθούν όλες, θα πρέπει να υπάρξει μια ομοσπονδοποιημένη ένωση όλων των εργατικών οργανώσεων του κόσμου, η οποία θα

επιδιώξει να απαλλάξει την παγκόσμια παραγωγή από την σημερινή υποταγή της στον καπιταλισμό.

Τι να κάνουμε;

Η επανάσταση που ζήσαμε δεν αποτελεί την συνισταμένη των προσπαθειών μερικών μεμονωμένων ατόμων, *αλλά ένα φυσικό φαινόμενο ανεξάρτητο από την ανθρώπινη θέληση*, ένα φυσικό φαινόμενο παρόμοιο με τυφώνα που ενσκήπτει στις ακτές της Ανατολικής Ασίας.

Χιλιάδες αιτίες –ανάμεσα στις οποίες η εργασία των απλών ανθρώπων αλλά και των κομμάτων, δεν ήταν παρά ένας κόκκος άμμου, ένας τοπικός ανεμοστρόβιλος– έχουν συντελέσει στην δημιουργία αυτού του μεγάλου φυσικού φαινομένου, της μεγάλης αυτής καταστροφής η οποία ή θα ανανεώσει ή θα καταστρέψει ...ή, ενδεχομένως, θα καταστρέψει και θ' ανανεώσει ταυτόχρονα.

Όλοι μας συμβάλαμε στην προετοιμασία αυτής της μεγάλης και αναπόφευκτης αλλαγής. Ακόμη συνέβαλαν όλες οι προηγούμενες επαναστάσεις –του 1793, του 1848 και του 1871– όλα τα κείμενα των ιακωβίνων και των σοσιαλιστών, όπως και όλα τα επιτεύγματα της επιστήμης, της βιομηχανίας, της τέχνης κ.λπ.

Χιλιάδες φυσικές αιτίες έχουν παίξει λοιπόν τον ρόλο τους με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που χιλιάδες μόρια νερού και αέρα προκαλούν την ξαφνική θύελλα που βυθίζει εκατοντάδες πλοία ή καταστρέφει χιλιάδες σπίτια, ή όπως οι χιλιάδες μικρές δονήσεις και προπαρασκευαστικές μετακινήσεις ξεχωριστών μορίων προκαλούν έναν σεισμό.

Οι άνθρωποι γενικώς δεν αντιμετωπίζουν τα γεγονότα με έναν συγκεκριμένο και σταθερό τρόπο. Σκέπτονται

περισσότερο με έννοιες παρά με ξεκάθαρες εικόνες που σχηματίζουν με την φαντασία τους και δεν έχουν καμία απολύτως ιδέα για το τι είναι επανάσταση –για εκείνα τα εκατομμύρια αίτια που συνετέλεσαν στην διαμόρφωση της σημερινής της μορφής– έτσι έχουν την τάση να μεγαλοποιούν, εν σχέσει με την πρόοδο της επανάστασης, την σημασία της προσωπικότητάς τους, καθώς και της στάσης εκείνης που θα τηρήσουν οι ίδιοι, οι φίλοι και οι ομοϊδεάτες τους μέσα σ' αυτήν την τρομερή αναταραχή. Και φυσικά είναι εντελώς ανίκανοι να αντιληφθούν πόσο αδύναμο είναι το οποιοδήποτε άτομο, όσο έξυπνο κι έμπειρο κι αν είναι, μέσα σ' αυτήν την δίνη εκατοντάδων χιλιάδων δυνάμεων που ενεργοποιούνται από την αναταραχή.

Δεν καταλαβαίνουν ότι μόλις αρχίσει ένα τέτοιο μεγάλο φαινόμενο, όπως ένας σεισμός ή, μάλλον, όπως ένας τυφώνας, τα μεμονωμένα άτομα είναι ανίσχυρα να ασκήσουν την οποιασδήποτε μορφής επίδραση στην πορεία των γεγονότων. Πιθανόν ένα κόμμα να μπορεί να κάνει κάτι – πολύ λιγότερα όμως απ' ό,τι συνήθως πιστεύεται– στην επιφάνεια όμως των μανιασμένων κυμάτων, η επίδρασή του μάλλον θα είναι ελάχιστα αισθητή. Οι ξεχωριστές, μικρές συνισταμένες που δεν σχηματίζουν μια αρκετά μεγάλη μάζα, είναι αναμφίβολα ανίσχυρες –σίγουρα οι δυνάμεις τους ισοδυναμούν με το *μηδέν*...

Σ' αυτήν την κατάσταση βρίσκομαι κι εγώ, ένας αναρχικός. Ωστόσο, αυτήν την στιγμή στην Ρωσία, ακόμη και τα κόμματα που τα ακολουθεί αρκετός κόσμος, βρίσκονται σε μια παρόμοια θέση.

Θα προχωρήσω ακόμη περισσότερο: το ίδιο το κυβερνητικό κόμμα βρίσκεται στην ίδια κατάσταση. Δεν

κυβερνά πλέον, παρασύρεται από το ρεύμα που το ίδιο βοήθησε να δημιουργηθεί, αλλά που τώρα είναι ήδη χίλιες φορές ισχυρότερο από το ίδιο το κόμμα...

Τι πρέπει να γίνει;

Ζούμε μια Επανάσταση η οποία δεν ακολουθεί την πορεία εκείνη που θα θέλαμε και την οποία δεν είχαμε τον χρόνο να προετοιμάσουμε ικανοποιητικά. Τι πρέπει να γίνει τώρα;

Να εμποδίσουμε την Επανάσταση; Παράλογο! Πολύ αργά. Η Επανάσταση θα προχωρήσει με τον δικό της τρόπο προς την κατεύθυνση της ελάχιστης αντίστασης, χωρίς καθόλου να λαμβάνει υπ' όψιν τις προσπάθειές μας.

Αυτήν την στιγμή, η Ρωσική Επανάσταση βρίσκεται στην εξής κατάσταση: σπέρνει τον τρόμο και ερημώνει την χώρα· στην έξαρση της μανίας της εκμηδενίζει ανθρώπινες ζωές. Να γιατί αποτελεί επανάσταση κι όχι ειρηνική εξέλιξη, επειδή καταστρέφει χωρίς να κοιτάζει τι καταστρέφει και πού βαδίζει.

Για την ώρα πάντως, είμαστε ανίσχυροι να την κατευθύνουμε σε μιαν άλλη διέξοδο, μέχρι να κορεσθεί από μόνη της –πρέπει να φθαρεί από μόνη της.

Και μετά; *Μετά αναπόφευκτα, θα έρθει η αντίδραση.* Αυτή είναι ιστορική νομοτέλεια, είναι δε εύκολο να καταλάβουμε γιατί δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά. Οι άνθρωποι φαντάζονται ότι μπορούμε να αλλάξουμε την μορφή ανάπτυξης μιάς επανάστασης. Αυτή είναι μια παιδαριώδης αυταπάτη. Η επανάσταση αποτελεί μια τέτοια δύναμη, ώστε η ανάπτυξή της δεν μπορεί να μεταβληθεί. Και *μια αντίδραση είναι απολύτως αναπόφευκτη*, όπως ακριβώς είναι αναπόφευκτος ο σχηματισμός ενός κοιλώματος στο νερό μετά από κάθε κύμα, όπως η εξάντληση είναι αναπό-

φευκτη για κάθε ανθρώπινο ον μετά από μια περίοδο υψηλού πυρετού.

Επομένως, το μόνο που μπορούμε να κάνουμε, είναι να χρησιμοποιήσουμε την ενεργητικότητά μας προκειμένου να μειώσουμε την μανία και την ορμή της επερχόμενης αντίδρασης.

Αλλά τι είδους προσπάθειες μπορούμε να κάνουμε;

Να κατευνάσουμε τα πάθη, τόσο στην μία παράταξη όσο και στην άλλη; Ποιός άραγε θα μας ακούσει; Ακόμη κι αν υπάρχουν τέτοιοι διπλωμάτες που θα μπορούσαν να κάνουν τα πάντα παίζοντας αυτόν τον ρόλο, δεν έχει έρθει ακόμα η ώρα να εμφανισθούν στο προσκήνιο. Καμία παράταξη δεν είναι διατεθειμένη να τους ακούσει.

Κατά την γνώμη μου πρέπει να γίνει το εξής: θα πρέπει να συγκεντρώσουμε ανθρώπους *οι οποίοι να μπορούν να αναλάβουν δημιουργική δράση μέσα στο κόμμα, σε κάθε κόμμα,* μετά την (αυτο)φθορά της επανάστασης.

Πέτρος Κροπότκιν

Δύο γράμματα στον Λένιν

Ντμιτρώφ, 4 Μαρτίου 1920

Αγαπητέ Βλαδίμηρε Ίλιτς,

Κάποιοι υπάλληλοι από την Υπηρεσία Ταχυδρομείου και Τηλεπικοινωνιών με επισκέφτηκαν με την παράκληση να σε ενημερώσω για την πράγματι απελπιστική κατάστασή τους. Καθώς αυτό το πρόβλημα δεν αφορά μόνο την Υπηρεσία Ταχυδρομείου και Τηλεπικοινωνιών, αλλά και την γενικότερη κατάσταση της καθημερινής ζωής στην Ρωσία, σπεύδω να ανταποκριθώ στην παράκλησή τους.

Ασφαλώς γνωρίζεις ότι είναι εντελώς αδύνατον να ζήσει κανείς με τον μισθό που παίρνουν αυτοί οι υπάλληλοι. Είναι αδύνατον ν' αγοράσεις έστω κι ένα κιλό πατάτες μ' αυτόν τον μισθό. Το ξέρω από προσωπική εμπειρία. Σε αντιστάθμισμα ζητούν σαπούνι κι αλάτι που έχουν εξαφανισθεί εντελώς. Από τότε που αυξήθηκε η τιμή του αλευριού –αν φυσικά καταφέρει κανείς να βρει– είναι αδύνατον να αγοράσεις 8 κιλά σίκαλη και 5 κιλά σιτάρι. Κοντολογίς, αν δεν παραλάβουν προμήθειες, οι υπάλληλοι αυτοί είναι καταδικασμένοι σε αληθινή λιμοκτονία.

Εν τω μεταξύ, παράλληλα με την διαμόρφωση αυτών των τιμών, οι λιγοστές προμήθειες που έπαιρναν οι υπάλληλοι του Ταχυδρομείου και των Τηλεπικοινωνιών από τις κεντρικές αποθήκες των υπηρεσιών αυτών στην Μόσχα (σύμφωνα με τον νόμο της 15ης Αυγούστου 1918: 8 κιλά σιτάρι για κάθε υπάλληλο και 5 κιλά για κάθε ανίκανο προς εργασία μέλος της οικογένειας), *δεν έχουν παραληφθεί εδώ και δύο μήνες*. Οι τοπικές αποθήκες δεν μπορούν να μοιράσουν τα αποθέματά τους, ενώ οι εκκλήσεις των υπαλλήλων (125

υπάλληλοι στην περιοχή του Ντμιτρώφ) προς την Μόσχα παραμένουν αναπάντητες. Πριν από έναν μήνα κάποιος από τους υπαλλήλους σού έγραψε προσωπικά, αλλά έως τώρα δεν έχει πάρει απάντηση. Θεωρώ υποχρέωσή μου να σε διαβεβαιώσω ότι η κατάσταση αυτών των υπαλλήλων είναι πραγματικά απελπιστική. Οι περισσότεροι κυριολεκτικά λιμοκτονούν. Το βλέπει κανείς καθαρά στο πρόσωπό τους. Πολλοί ετοιμάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους μη ξέροντας πού να πάνε. Και, εν τω μεταξύ, το λέω ειλικρινά, συνεχίζουν την δουλειά τους ευσυνείδητα. Έχουν εξοικειωθεί με αυτήν και το να χαθούν τέτοιοι εργάτες δεν θα ήταν σε καμία περίπτωση προς όφελος της τοπικής ζωής.

Θα προσθέσω επίσης ότι ολόκληρες κατηγορίες άλλων σοβιετικών πολιτών βρίσκονται ενδεχομένως στην ίδια απελπιστική κατάσταση.

Τελειώνοντας, δεν μπορώ να μην σου αναφέρω κάτι σχετικά με την γενικότερη κατάσταση που επικρατεί εδώ. Ζώντας σε ένα μεγάλο κέντρο, στην Μόσχα, είναι αδύνατον να γνωρίζεις την πραγματική κατάσταση της χώρας. Για να γνωρίζει κανείς την αλήθεια για τα τρέχοντα προβλήματα, θα πρέπει να ζήσει στην επαρχία και να έχει στενή επαφή με την καθημερινή ζωή, τις ανάγκες και τις κακοτυχίες, τους πεινασμένους –ενηλίκους και παιδιά– που πηγαινοέρχονται στα γραφεία για να μπορέσουν να προμηθευτούν μια άδεια για να αγοράσουν μια φθηνή λάμπα κηροζίνης κ.λπ.

Μόνο μια διέξοδος υπάρχει τώρα για μας, μέσα από αυτές τις προσπάθειες. Είναι απαραίτητο να επισπεύσεις την μετάβαση σε ομαλότερες συνθήκες ζωής. Δεν θα κρατήσουμε πολύ βαδίζοντας αυτόν τον δρόμο· το αποτέλεσμα θα είναι να καταλήξουμε σε μια αιματηρή καταστροφή. Οι αμαξοστοιχίες των Συμμάχων και οι εξαγωγές του ρωσικού σταριού, της κάνναβης, του λιναριού, των δερμάτων και των

άλλων ειδών που τόσο ανάγκη τα έχουμε, δεν θα βοηθήσουν τον πληθυσμό.

Ένα πράγμα είναι αναμφισβήτητο: ακόμη κι αν η δικτατορία του κόμματος ήταν το κατάλληλο μέσον για να καταφέρουμε ένα πλήγμα στο καπιταλιστικό σύστημα (κάτι για το οποίο διατηρώ σοβαρές αμφιβολίες), *παρ' όλα αυτά, είναι βλαβερή για την δημιουργία ενός σοσιαλιστικού συστήματος.*

Αυτό που είναι απαραίτητο και χρειάζεται άμεσα, είναι η ύπαρξη τοπικών θεσμών, τοπικών δυνάμεων. Αλλά δεν υπάρχουν πουθενά. Αντί γι' αυτούς, όπου κι αν στραφεί κανείς, υπάρχουν άνθρωποι που δεν έμαθαν ποτέ τι είναι πραγματική ζωή, που διαπράττουν τα σοβαρότερα λάθη τα οποία πληρώνονται με χιλιάδες ζωές και την ερήμωση ολόκληρων περιφερειών. Σου υπενθυμίζω την περίπτωση της προμήθειας των καυσόξυλων ή εκείνη της τελευταίας ανοιξιάτικης σοδειάς...

Χωρίς την συμμετοχή των τοπικών δυνάμεων, χωρίς μια οργάνωση εκ των κάτω που να διευθύνεται από τους ίδιους τους αγρότες και τους εργάτες, είναι αδύνατον να οικοδομηθεί μια νέα ζωή.

Είχε φανεί ότι τα Σοβιέτ εξυπηρετούσαν απολύτως την λειτουργία της δημιουργίας μιάς οργάνωσης από την βάση. Ωστόσο η Ρωσία έχει καταστεί μία μόνο κατ' όνομα Σοβιετική Δημοκρατία. Ο παραμερισμός και η αντικατάσταση του λαού από το «Κόμμα», δηλαδή βασικά από τα νέα μέλη (οι ιδεολόγοι κομμουνιστές βρίσκονται περισσότερο στα αστικά κέντρα), έχουν ήδη καταστρέψει την δημιουργική ενέργεια αυτού του πολλά υποσχόμενου θεσμού των Σοβιέτ. Προς το παρόν, οι κομματικές επιτροπές είναι εκείνες που κυβερνούν την Ρωσία και όχι τα Σοβιέτ, η δε οργάνωσή τους πάσχει από τα μειονεκτήματα που χαρακτηρίζουν κάθε γραφειοκρατική οργάνωση.

Για να μπορέσει η Ρωσία να ξεφύγει από την σημερινή αταξία, θα πρέπει να στραφεί στο δημιουργικό πνεύμα των τοπικών δυνάμεων, το οποίο, όπως πιστεύω, μπορεί να αποτελέσει βασικό συντελεστή της δημιουργίας μιάς νέας ζωής. Όσο συντομότερα γίνει κατανοητή η αναγκαιότητα αυτού του τρόπου, τόσο το καλύτερο. Τότε θα υπάρχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να δεχθεί ο λαός νέες μορφές κοινωνικής ζωής. Αν όμως συνεχισθεί η σημερινή κατάσταση, η ίδια ακριβώς η λέξη «σοσιαλισμός» θα μετατραπεί σε κατάρα. Αυτό ακριβώς συνέβη και με την ιδέα της «ισότητας» στην Γαλλία, 40 χρόνια μετά την επικράτηση των ιακωβίνων.

Με συντροφικούς χαιρετισμούς,
Πέτρος Κροπότκιν

Ντμιτρώφ, 21 Δεκεμβρίου 1920

Αγαπητέ Βλαδίμηρε Ίλιτς,

Διάβασα μια ανακοίνωση που δημοσιεύτηκε στην *Ιζβέστια* και την *Πράβδα*, η οποία γνωστοποιεί την απόφαση της Σοβιετικής Κυβέρνησης πως θα κρατήσει ως ομήρους κάποιους σοσιαλεπαναστάτες από τις ομάδες του Σάβινκωφ και του Τσέρνωφ, Λευκοφρουρούς από το εθνικιστικό και τακτικό κέντρο, και αξιωματικούς του Βράνγκελ, και πως, σε περίπτωση δολοφονικής απόπειρας κατά των ηγετών των Σοβιέτ, θα «εξοντώσει αμείλικτα τους ομήρους αυτούς».

Δεν υπάρχει στ' αλήθεια κανείς γύρω σου που να θυμίσει στους συντρόφους σου –και να μπορέσει να τους πείσει– ότι τέτοιου είδους μέτρα δείχνουν μια επιστροφή στην χειρότερη περίοδο του Μεσαίωνα και των θρησκευτικών πολέμων, και ότι αυτά είναι ανάξια για ανθρώπους που έχουν αναλάβει να δημιουργήσουν μια μελλοντική κοινωνία που

θα βασίζεται σε κομμουνιστικές αρχές; Όποιος αποβλέπει στο μέλλον του κομμουνισμού, δεν μπορεί να βασίζεται σε τέτοια μέτρα.

Είναι δυνατόν κανείς να μην τους έχει εξηγήσει το τι πραγματικά είναι ένας όμηρος; Ένας όμηρος δεν φυλακίζεται επειδή τιμωρείται για κάποιο έγκλημα, κρατείται για να εκβιασθεί ο εχθρός με τον θάνατό του: «Αν σκοτώσετε κάποιον απ' τους δικούς μας, θα σκοτώσουμε έναν απ' τους δικούς σας». Αλλά, δεν είναι το ίδιο σαν να οδηγείς κάθε μέρα κάποιον στην κρεμάλα και μετά να τον τραβάς από αυτήν λέγοντάς του «Όχι σήμερα, θα περιμένεις λίγο ακόμη»; Και δεν καταλαβαίνουν οι σύντροφοί σου ότι αυτό ισοδυναμεί με την επαναφορά των *βασανιστηρίων* για τους ομήρους και τις οικογένειές τους;

Ελπίζω να μην μου πει κανείς ότι και οι άνθρωποι που κατέχουν την εξουσία, δεν περνούν ανέμελα την ζωή τους. Σήμερα, ακόμη κι ανάμεσα στους βασιλιάδες, υπάρχουν εκείνοι οι οποίοι θεωρούν την πιθανότητα να δολοφονηθούν ως «επαγγελματικό κίνδυνο».

Και οι επαναστάτες αναλαμβάνουν την ευθύνη να υπερασπίσουν τον εαυτό τους ενώπιον ενός δικαστηρίου που απειλεί την ζωή τους –η Λουΐζ Μισέλ επέλεξε αυτόν τον δρόμο– ή αρνούνται να δικαστούν όπως ο Μαλατέστα και η Βολτερίν ντε Κλαιρ. Ακόμη κι οι βασιλιάδες και οι πάπες έχουν απορρίψει τέτοια βάρβαρα μέσα αυτοάμυνας, όπως η σύλληψη ομήρων. Πώς μπορούν οι απόστολοι μιάς νέας κοινωνικής τάξης πραγμάτων να καταφεύγουν σε τέτοια μέσα άμυνας ενάντια στους εχθρούς; Δεν θα εκληφθεί αυτό ως σημάδι πως θεωρείτε το κομμουνιστικό σας πείραμα αποτυχημένο και πως προσπαθείτε να περισώσετε το σύστημα που είναι τόσο πολύτιμο για σας;

Δεν αντιλαμβάνονται οι σύντροφοί σου ότι εσείς οι κομμουνιστές (παρ' όλα τα λάθη που έχετε διαπράξει) *εργάζεστε*

για το μέλλον; Κι ότι, επομένως, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να λερώνετε το έργο σας με πράξεις που μοιάζουν τόσο πολύ με την πρωτόγονη τρομοκρατία; Πρέπει να ξέρετε ότι αυτές ακριβώς οι πράξεις που διαπράχθηκαν στο παρελθόν από επαναστάτες, κάνουν τόσο δύσκολες τις νέες κομμουνιστικές προσπάθειες. Πιστεύω ότι για τους καλύτερους από σας, το μέλλον του κομμουνισμού είναι πιό πολύτιμο κι από την ίδια σας την ζωή, και ότι οι σκέψεις γι' αυτό το μέλλον θα πρέπει να σας υποχρεώσουν να απαρνηθείτε τέτοιου είδους μέτρα.

Παρ' όλα τα σοβαρά μειονεκτήματά της (τα οποία εγώ, καθώς ξέρεις, βλέπω καλά), η Ρωσική Επανάσταση επέφερε τεράστια πρόοδο. Έχει δείξει πως η κοινωνική επανάσταση δεν είναι αδύνατη, όπως είχαν αρχίσει να πιστεύουν οι άνθρωποι στην Δυτική Ευρώπη. Και παρ' όλες τις ατέλειές της, κατευθύνει την πρόοδο προς την κατεύθυνση της *ισότητας* που δεν θα διαβρωθεί από καμιά απόπειρα επιστροφής στο παρελθόν.

Γιατί, λοιπόν, στρέφετε την Επανάσταση σ' ένα μονοπάτι που οδηγεί στην καταστροφή της, κυρίως λόγω ατελειών οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν είναι εγγενείς στον σοσιαλισμό ή τον κομμουνισμό, αλλά αντιπροσωπεύουν την αναβίωση της παλαιάς τάξης πραγμάτων και των παλιών ανωμαλιών μιάς πανίσχυρης και παμφάγας εξουσίας;

Πέτρος Κροπότκιν

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Αυτή η έκκληση προς τους νέους και τις νέες της ανώτερης τάξης να συνταχθούν με το μέρος της επαναστατικής Υπόθεσης του λαού, είναι ένα από τα πλέον γνωστά και πολυδιαβασμένα κείμενα του Κροπότκιν. Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1880 στην εφημερίδα *La Révolte* και σύντομα κυκλοφόρησε υπό μορφήν μπροσούρας, για να συμπεριληφθεί αργότερα στο βιβλίο του Κροπότκιν *Λόγια ενός Εξεγερμένου*.